

เป้าหมายสูงสุดของการเกษตรมิใช่เพียงให้ได้มาแค่ผลผลิต
แต่... คือการบ่มเพาะความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์...

เวทีสมัชชาสุขภาพ ภาคเหนือ “เฉพาะพื้นที่/เฉพาะประเด็น”

- ประเด็น
- การรกรรเพื่อสุขภาพ
 - กา. ภัยแผ่นดินไหว

วันที่ 5 กรกฎาคม 2546

โรงแรมลาฟาโลมา พิชญโลก

WA
541.JT3
ค121ป
2546 จ.1
สมัชชา

ศูนย์ระบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรช)

เพื่อสุขภาพคนไทย
AUSA

กำหนดการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพภาคเหนือ ปี 2548
วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548
ณ โรงแรมลาฟาโลมา อ. เมือง จ. พิษณุโลก
" ร่วมคิดร่วมสร้าง เส้นทางสุขภาพ ภาคเหนือ "

1 ต่อ 21
b.2758

- 08.00 – 09.00 น. - ลงทะเบียน / พิธีสับชะตาพันผู้พิช / พิธีบายศรี สู่วิญชะตาของหม่อมเมือง
- 09.00 – 09.15 น. - พิธีเปิด โดย พล.อ.ดร.ศิริ กิระพันธ์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดพิษณุโลก
- 09.15 – 10.00 น. - การแสดงศิลปวัฒนธรรม "ขอ" ของแม่บัวซอน เมืองพริ้ว ศิลปินแห่งชาติ (ผสมผสาน เรื่องภูมิปัญญาไทย การแพทย์แผนไทย / การเกษตรเพื่อสุขภาพ)
- 10.00 – 10.15 น. - วัตถุประสงค์ สู่ปณงานของภาคเหนือเกี่ยวกับ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ
- 10.15 – 12.00 น. - ชี้แจงการจัดสมัชชาสุขภาพภาคเหนือ ภายใต้คำขวัญ "ร่วมคิดร่วมสร้าง เส้นทางสุขภาพ ภาคเหนือ" โดย นายสุรเดช เดชคุ้มวงศ์ ประธานคณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพภาคเหนือ
- 12.00 – 13.00 น. - รับประทานอาหารกลางวัน / คนตรีโฟล์คซอง เพื่อชีวิต และสุขภาพ (นายจักรพงษ์ ศรีเมือง)
- 13.00 – 14.00 น. - แบ่งกลุ่มประชุมกลุ่มย่อย (ต่อ)
- 14.00 - 14.30 น. - ประชุมรวมกลุ่มใหญ่
 - นำเสนอยุทธศาสตร์ / แนวทางการพัฒนาการแพทย์แผนไทย
 - นำเสนอยุทธศาสตร์ / แนวทางการพัฒนาการเกษตรเพื่อสุขภาพ
- 14.30 – 14.45 น. - พิธีมอบ ยุทธศาสตร์ / แนวทางการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติแก่ภาคการเมือง
 - ผู้มอบ ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร และผู้แทนกลุ่มภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ
 - ผู้รับมอบ นายแพทย์บุญเลิศ ลิมทองกุล นายแพทย์สาธารณสุข จังหวัดพิษณุโลก ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข
- 14.45 – 15.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 15.00 – 15.30 น. - งานแถลงข่าว การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพภาคเหนือ
 - สถานการณ์ / สภาพปัญหา ประเด็นการแพทย์แผนไทย / การเกษตรเพื่อสุขภาพ
 - วัตถุประสงค์ / ยุทธศาสตร์ / แนวทางการพัฒนา ของภาคเหนือ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดย ผู้แทนการแพทย์แผนไทย/ผู้แทนการเกษตรเพื่อสุขภาพ /คณะกรรมการจัดงาน

*หมายเหตุ : บริเวณงานมีการจัดนิทรรศการการเกษตรเพื่อสุขภาพ/การแพทย์แผนไทย /การถ่ายทอดสดทางวิทยุ INTERNET / การสาธิตการแพทย์แผนไทย / การเกษตรเพื่อสุขภาพ

สารบัญ

	หน้า
กำหนดการประชุมสมัชชาสุขภาพภาคเหนือ 5 ก.ค. 2546	1
สารบัญ	2
บทนำ	3
- ความเป็นมา/วัตถุประสงค์การจัดสมัชชาสุขภาพภาคเหนือฯ	3
- ผังการดำเนินงานจัดสมัชชาสุขภาพภาคเหนือ	5
- ทิศทางการนำผลการประชุมเวทีสมัชชาฯ สู่นโยบายสาธารณะฯ	6
สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดับจังหวัด สู่เวทีระดับภาค	
● ประเด็นการเกษตรเพื่อสุขภาพ	
- สถานการณ์ด้านการเกษตรในเขตจังหวัดภาคเหนือ	8
- ที่มาของปัญหาด้านการเกษตร	11
- องค์ความรู้/ ภูมิปัญญาด้านการเกษตรเพื่อสุขภาพ	13
- วิสัยทัศน์/ ยุทธศาสตร์การพัฒนา	24
- ข้อเสนอต่อรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้อง	26
● ประเด็นการแพทย์แผนไทย	
- สถานการณ์ด้านการแพทย์แผนไทย	34
- ผลงานกลุ่มแพทย์แผนไทย	41
- สถานการณ์ความเคลื่อนไหวของการแพทย์แผนไทย	42
- ความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดในอนาคต	45
- องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย	48
- ยุทธศาสตร์การพัฒนา	50
ภาคผนวก	
● ทูทางสังคมของการแพทย์แผนไทย	52

ตามที่ภาคประชาสังคมที่ประกอบด้วยนักวิชาการ ข้าราชการและภาคประชาชน จากทุกหมู่เหล่าและจากทุกสาขาอาชีพของทุกจังหวัดทั่วประเทศ ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับสุขภาพจนกระทั่งได้ร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ หรือ พ.ร.บ. สร้างนำซ่อม ซึ่งในร่าง พ.ร.บ. สุขภาพดังกล่าวในมาตราที่ 59ของ หมวดที่ 5 กำหนดว่าประชาชน สามารถรวมตัวกัน เพื่อจัดสมัชชาสุขภาพ เฉพาะพื้นที่/เฉพาะ ประเด็นได้

ภาคเหนือซึ่งประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ รวม 17 จังหวัด ซึ่งแต่ละจังหวัดได้มีการ รวมตัวของแต่ละเครือข่ายเป็นประชาสังคมเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (หลังจากที่ได้รวมตัวกันร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ) แต่การรวมตัวกันดังกล่าวยังขาดการ ประสานงาน เพื่อให้ได้ทิศทางของการแก้ไขปัญหาร่วมกันที่เป็นรูปธรรมในระดับภาค

จากผลการประชุมผู้แทนประชาสังคมของแต่ละจังหวัดได้มีมติร่วมกันที่จะจัด สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ในแต่ละจังหวัดโดยใช้ปัญหา ความต้องการที่เป็นปัญหาร่วมกัน ของทุกจังหวัดในภาคเหนือ ได้แก่ ประเด็นการเกษตร และการแพทย์แผนไทย เป็นประเด็น ในการจัดสมัชชาในครั้งนี้ ทั้งนี้หลังจากมีการจัดสมัชชาของแต่ละจังหวัดแล้ว จึงจะนำเนื้อหาที่ได้ของแต่ละจังหวัดมานำเสนอในเวทีระดับภาคที่จังหวัดพิษณุโลก และผลที่ได้จะนำไปเข้าประชุมในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ วันที่ 7-8 สิงหาคม 2546 ที่กรุงเทพฯ ต่อไป ทั้งนี้ การจัดสมัชชา ภาคเหนือมีวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานสรุปได้ ดังนี้

WA 541.JT3 ค121ป 2546.

เป้าหมายสูงสุดของการเกษตรมีชีพี...

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ของการจัดสัมมนา

1. เป็นเวทีเชื่อมโยงในการแก้ไขปัญหา และสร้างข้อเสนอแนะในประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาคมภาคเหนือสู่นโยบายสาธารณะ

2. เพื่อเสริมสร้างและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่อยู่ในความสนใจ และเป็นปัญหาของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือร่วมกัน

3. ติดตามความก้าวหน้าและสนับสนุนร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ
ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ในการจัดสัมมนาสุขภาพเฉพาะพื้นที่/เฉพาะประเด็น
2. ได้ข้อเสนอแนะในประเด็นการเกษตรทางเลือกและการแพทย์แผนไทยที่สามารถเชื่อมโยงกับร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติและสามารถนำเสนอเป็นนโยบาย และยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานทั้งในระดับจังหวัด/ภาคและ/ประเทศ

แนวทางในการจัดสัมมนาสุขภาพภาคเหนือ

มีคณะทำงานจัดสัมมนาสุขภาพทำหน้าที่บริหารจัดการ 5 คณะ ได้แก่

1. ทีมเลขานุการ ทำหน้าที่ธุรการติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องและสรุปผลการทำงาน

2. ทีมวิชาการทำหน้าที่วิเคราะห์/สังเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการทำสัมมนา ผสมผสานกับข้อมูลเชิงวิชาการที่ได้มีการศึกษาวิจัยในพื้นที่

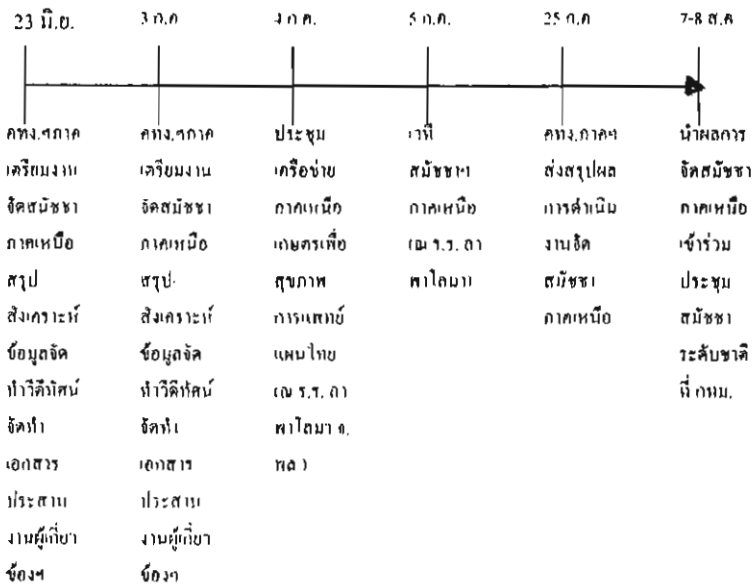
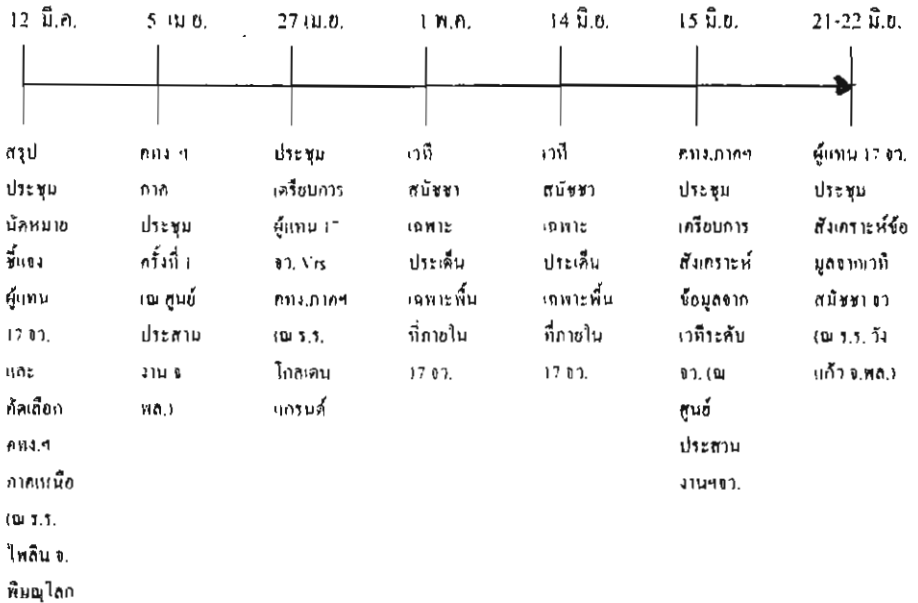
3. มีประเมินผล ทำหน้าที่ประเมินผลการจัดสัมมนาทั้งระดับจังหวัดและระดับภาค

4. ทีมประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ทั้งก่อนและระหว่างจัดสัมมนา

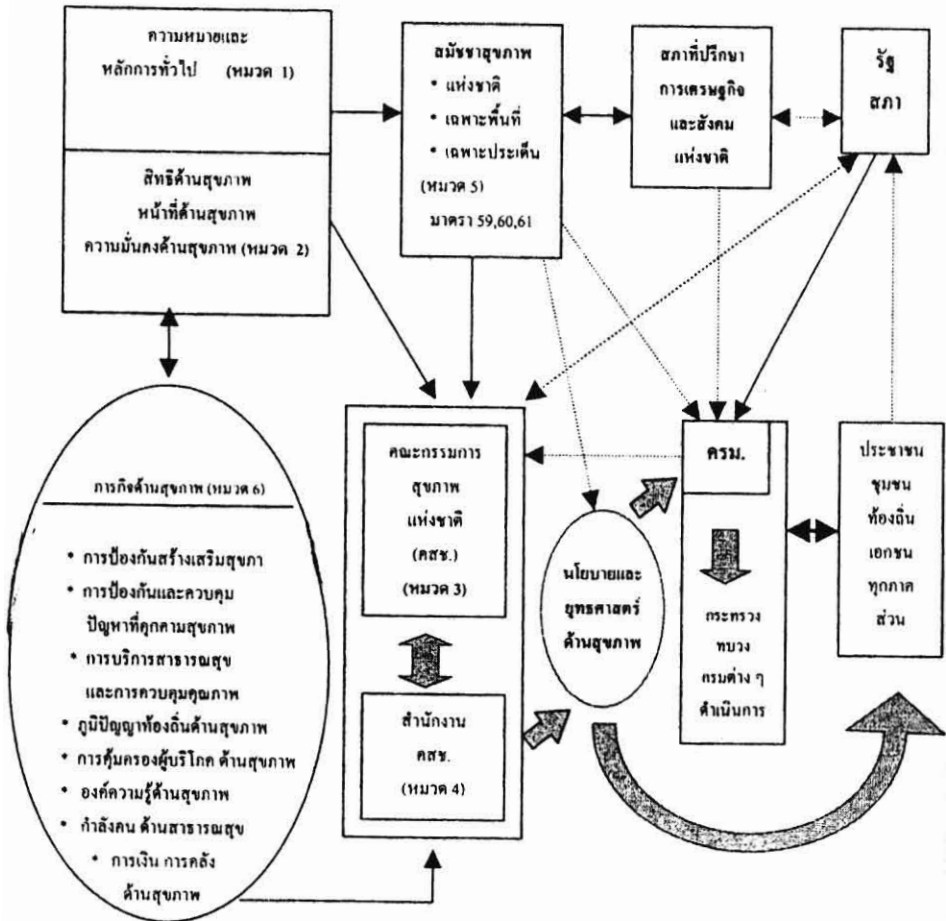
5. ทีมวิทยากรกระบวนการ ทำหน้าที่ออกแบบประชุมสัมมนาฯ

แผนภูมิ

แสดงผังงานการดำเนินงานจัดสัมมนาสุขภาพ เฉพาะพื้นที่เฉพาะประเด็น

ทิศทางของการนำผลการประชุมเวทีสมัชชาฯ สู่นโยบายสาธารณะ และแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ตามร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ

สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูล
จากเวทีระดับจังหวัด
สู่
เวทีระดับภาค
ประเด็น การเกษตรเพื่อสุขภาพ

สถานการณ์ด้านความมั่นคงในเขตจังหวัดภาคเหนือ

- จังหวัดเชียงราย ได้เปรียบในด้าน พื้นที่, อากาศ ติดกับประเทศพม่ากับลาว ปลูกไม้ผลได้ทุกชนิด จุดบอดคือยังมีเกษตรกรที่ทำเกษตรเคมี ไร่เลื่อนลอย แต่ที่ดอยสูงจะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยพัฒนาจึงได้ผลดีมาก
- จังหวัดลำปาง เป็นศูนย์กลางระหว่างจังหวัดในภาคเหนือมี แม่น้ำ,ดิน,อากาศ อุดมสมบูรณ์ดี แต่ส่วนใหญ่เกษตรกรยังมีปัญหาสารเคมีตกค้างอยู่มาก
- จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระบบการผลิตได้มีการนำเกษตรเคมีมาใช้มากขึ้นเนื่องจากปัจจัยหลายๆอย่างทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ต้นทุนและค่านิยมของเกษตรกรเพราะคิดว่าการใช้เกษตรเคมีทำให้มีผลผลิตมากแต่เกษตรกรอินทรีย์ผลผลิตน้อย
- จังหวัดเชียงใหม่ มีเกษตรกรรวมหลายอย่างทั้งเกษตรกรอินทรีย์ เกษตรทางเลือกและเกษตรเคมี แต่ส่วนใหญ่มักใช้สารเคมีมาช่วยในการผลิตมีมากในพื้นที่เป็นดอยสูง มีการนำเกษตรกรอินทรีย์มาทดแทนโดยกำหนดมาตรฐานให้เกษตรกรที่ใช้สารเคมีเปลี่ยนมาใช้เกษตรกรอินทรีย์แทนเพราะมีปัญหาวิถีชีวิตเข้ามาพร้อมกับปัญหาการผลิตและสุขภาพ บริเวณต้นแม่น้ำปิงมีสารเคมีสูง, ดอยแม่สะเรียงปลูกกะหล่ำฝักมากและการปลูกลำไยมักใช้สารเคมีสูงเพราะเน้นเศรษฐกิจเป็นหลัก จังหวัดลำพูน มีทั้งเกษตรกรอินทรีย์กับเกษตรเคมี เทียบอัตราส่วนเท่ากับ 50:50 เกษตรอินทรีย์ชาวบ้านขาดกำลังใจมากเพราะทำแล้วได้เงินและผลผลิตน้อยจึงหันกลับไปทำเกษตรเคมี ประกอบกับไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้และความเข้าใจเลย ในการปลูกลำไยมีเกษตรเคมีมากเกือบ 100% ซึ่งขณะนี้มีปัญหาเกี่ยวกับการจำหน่ายไม่ได้ เกษตรกรบางส่วนรู้ว่าการทำเกษตรเคมีไม่ดี

แต่จำเป็นต้องใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตของตน ทางรัฐควรจัดกองทุนมาช่วยเหลือเกษตรกร และสร้างแรงจูงใจให้ทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

- **จังหวัดน่าน** มีพื้นที่น้อยจะมีพื้นที่อยู่บนภูเขาเป็นส่วนใหญ่ ปลูกข้าวโพดมาก สวนส้มมีบ้างและกำลังใช้เกษตรอินทรีย์มาช่วยฟื้นฟูอยู่ การทำไร่เลื่อนลอยมีบ้างมักอยู่บนดอย มีหน่วยรัฐเข้าไปให้ความรู้และส่งเสริมให้ใช้เกษตรอินทรีย์เลิกใช้เกษตรเคมีแต่ก็ยังมีเกษตรเคมีมากอยู่
- **จังหวัดอุดรธานี** เกษตรกรมีหนี้สินมากทำให้จำเป็นต้องใช้เกษตรเคมี เช่น สวนไร่นาข้าว แต่ขณะนี้มีการแสวงหาเกษตรอินทรีย์มากขึ้น เพราะเกษตรเคมีทำให้เกิดการเป็นหนี้แบบลูกโซ่
- **จังหวัดพิษณุโลก** เกษตรกรมีหนี้สินมากกับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่เกิดจากนอกชุมชน ควรกระตุ้นจิตสำนึกให้ชุมชนภายนอกเกี่ยวข้องกับสุขภาพมากขึ้น เงินกับผลผลิตควรตามมาทีหลัง ภูมิปัญญาไทยเราถูกนักวิชาการครอบครองของดั้งเดิมเราไปหมด เกษตรเคมีทำให้สิ่งแวดล้อมของเราหายไป เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาชิว หน่วยรัฐให้ความรู้แก่เกษตรกรแต่ควรให้ความรู้กับประชาชนและผู้บริโภคมากกว่า และรณรงค์ให้บริโภคพืชผักพื้นบ้านและพืชผักตามฤดูกาล
- **จังหวัดพิจิตร** ปัญหาการทำนาปรังมีเกษตรเคมีมาก การทำนาปรังไม่เท่าไร เกษตรเคมีนำกลยุทธ์การขายฟองโดยมีของแถมหรือแจกเกษตรกรผู้ซื้อ เช่น วิตามิน จักรยาน โทรศัพท์ ควรใช้สื่อด้านรายการวิทยุและเปิดหลักสูตรการเรียนรู้ มีนักวิจัยมาพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้มาสู้กับเกษตรเคมี เน้นให้เกษตรกรหรือชาวบ้านทำปุ๋ยเกี่ยวกับอินทรีย์ขาย เพื่อลดการซื้อสารเคมี ทำให้สามารถลดหนี้และปลดหนี้ได้ ปัญหามักพบในเกษตรอินทรีย์เชิงเดี่ยว ผู้บริโภคตื่นตัวมากขึ้นทำให้เกษตรอินทรีย์ผลิตไม่ทัน มีการจำหน่ายผลผลิตตามตลาดท้องถิ่น

- จังหวัดเพชรบูรณ์ ปลูกผักส่งออกมากที่สุดในประเทศทำให้มีเกษตรกรที่ใช้เกษตรเคมีมาก และบางสวนมีเกษตรกรที่ขาดทุนจึงเลิกปลูกผักไปหลายราย ประชาชนตื่นตัวมาก กำลังทำเกษตรอินทรีย์และตลาดแบบครบวงจร กลยุทธ์ที่จะเปลี่ยนแปลงได้คือ
- จังหวัดตาก มีเกษตรเคมีมากใกล้เคียงกับเพชรบูรณ์ กำลังทำเกษตรอินทรีย์ครบวงจรอยู่ มีพื้นที่ 20 ไร่ แต่ยังมีข้อยุ่งยากเพราะสารเคมีใช้ง่ายกว่า ควรผลิตยาอินทรีย์ให้คล้ายกับของเคมีในรูปแบบของเม็ดหรือผงเพราะมีความต้องการมากเพื่อสะดวกต่อการใช้ เกษตรอินทรีย์ยังมีผู้น้อยมากไม่เหมือนเกษตรเคมี ทำให้เกษตรกรที่ขาดความรู้และความเข้าใจเลือกใช้เกษตรเคมี
- จังหวัดสุโขทัย การทำนาเยอะมาก รองลงมาคือไร่ยาสูบและสวนมะม่วง เกษตรกรไม่มั่นใจในเกษตรอินทรีย์เพราะให้ผลช้าและยังอยู่ในวงจรหนี้สินอยู่ อีกทั้งไม่มีการรวมตัวและขาดการเผยแพร่ ชาวสารให้เกิดความรู้และความเข้าใจ ในการปลูกมะม่วงและพุทราได้นำเกษตรอินทรีย์มาช่วยในระบบการผลิตมากขึ้น
- จังหวัดนครสวรรค์ มีกลุ่มชุมชนแทบทุกที่ใน 15 อำเภอ มีการรวมตัวประสานงานกัน ตั้งแต่ปี 2542-2543 มาแล้ว มีการทำงานกลุ่มวิจัยมากขึ้นแต่ยังขาดนักวิชาการมาวิจัยอยู่ บางชุมชนมีการ อบรมเกษตรอินทรีย์มากขึ้นแต่ขาดการต่อเนื่อง
- จังหวัดอุทัยธานี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ว่าอะไรเชื่อว่าดีก็จะทำกันหมด เช่น เขาว่าปีนี้ปลูกมันสำปะหลังแล้วได้ราคาดีเกษตรกรก็จะปลูกมันสำปะหลังกันมาก แต่เมื่อผลผลิตออกมามีมากเกินความต้องการของตลาดส่งผลให้ราคามันสำปะหลังไม่เป็นไปตามที่เกษตรกรมุ่งหวังไว้ การตื่นตัวเรื่องเกษตรอินทรีย์ยังน้อยอยู่มากมีปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการใช้ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าหอยเชอรี่ เป็นต้น มีเกษตรกรชีวภาพมาเกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาอยู่

- **องค์กร/เครือข่าย** ในระดับชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ อย่างหลวม ๆ แนวคิดยังไม่ชัดเจน บางพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด อีกทั้งยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงนักวิชาการ มีการก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น กลุ่มเกษตรยั่งยืน จ.น่าน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ จ.พิษณุโลก เกิดกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาไทย เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษ เครือข่ายร้านอาหาร การเชื่อมโยงภาคี ภูมิปัญญา จากองค์กรภายนอก เช่น ปปส. ,สสส. ,มูลนิธิข้าวขวัญ,เครือข่ายอโคท,พอช.,SIF,สถานศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยนเรศวร,สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล,วิทยาลัยกำแพงแสน
- **สถานการณ์ปัจจุบัน** เกษตรกรในทุกจังหวัดประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมี มากมายและยังได้รับผลกระทบในด้านสุขภาพทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค มีสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำและอากาศ เกษตรกรมีหนี้สินจำนวนมากจนสามารถกล่าวได้ว่าเป็นความล้มเหลวในการทำเกษตรกรรม

ที่มาของปัญหาด้านการเกษตร

- เกิดจากการส่งเสริมของภาครัฐที่ผิดพลาดทำให้เกิดผลผูกพันกับองค์กรธุรกิจ
 - ระบบทุนนิยม การผลิตแบบเน้นการส่งออก โดยมุ่งที่ปริมาณผลผลิตมากกว่าคุณภาพ
- เกษตรกรขาดความรู้ทำให้ต้องพึ่งพารัฐในเรื่องของ
 - การผลิต การตลาด การจัดการปัจจัยการผลิต
 - การบริหารจัดการชีวิตตนเอง
 - กระบวนความคิดที่เปลี่ยนไป
- **ผู้บริโภค**
 - ขาดความตระหนักในด้านสุขภาพ และ ขาดทางเลือกเพราะไม่มีความรู้และความเข้าใจที่ดี

- ธุรกิจ/สื่อโฆษณา
 - ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม มักมุ่งเน้นเรื่องธุรกิจในขณะที่ รัฐบาลความเข้มงวดการควบคุมดูแลสื่อ
- ความรู้ของเกษตรกร
 - ขาดแหล่งข้อมูลในการให้ความรู้ บางกลุ่มยังเข้าไม่ถึงแหล่งข้อมูล
 - ยังไม่มีการประเมินผลเปรียบเทียบการผลิต
 - ยังไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสรรพคุณและโทษของพืชที่ปลูก
- เมล็ดพันธุ์
 - เกษตรกรขาดองค์ความรู้เรื่องการผลิตพันธุ์พืชใช้เองทำให้ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากต่างประเทศ/บริษัท
- การเผยแพร่/ถ่ายทอดองค์ความรู้
 - ขาดองค์กรดูแล/ผู้เผยแพร่/ ตำรามีราคาแพง
 - ไม่มีการถ่ายทอดแบบเต็มเนื้อหา (เมื่อรุ่นเก่าหมดไปรุ่นใหม่ไม่สามารถทำงานต่อไปได้เนื่องจากไม่มีตำราที่เป็นรูปแบบ)
- ความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง
 - ขาดการดูแลรักษาเรื่องคุณภาพน้ำเพื่อการเพาะปลูกทั้งปริมาณ/คุณภาพ
 - นักวิชาการบางกลุ่มยังไม่รู้และไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
 - เกษตรกรทราบวาใส่สารเคมีไปเพื่อให้พืชเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยไม่คำนึงว่าผู้บริโภคจะได้รับผลเสียอะไรบ้าง

- นักวิชาการแพทย์ทราบว่าสารเคมีนั้นมีผลกระทบต่อสุขภาพ แต่ไม่สามารถกำหนดได้ว่าควรใช้ในปริมาณเท่าไรจึงจะปลอดภัยกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

"องค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น" ด้านการเกษตรเพื่อสุขภาพ

เนื่องจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืน มีรูปแบบการผลิตที่หลากหลาย และการจะทำรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ส่วนหนึ่งจะยึดตาม " ฐานของภูมินิเวศวัฒนธรรม " ซึ่งหมายถึงการจะทำเกษตรรูปแบบไหนจะต้องพิจารณาทางด้านภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ วัฒนธรรมการกินการอยู่ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ในกรณีของภาคเหนือเองเนื่องจากภูมิประเทศมีความซับซ้อนแตกต่างกัน ดังนั้นองค์ความรู้ภูมิปัญญา ก็มีแตกต่างกันไปด้วย และอาจแบ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการผลิตในระบบเกษตรยั่งยืน โดยจำแนกตามระดับความสูงของพื้นที่ คือที่ราบ ที่ดอน(สูงกว่าระดับน้ำทะเล 300-700 เมตร) และที่สูงตั้งแต่ 701 เมตรขึ้นไป

ขณะเดียวกันเนื่องจากภาคเหนือตอนบนค่อนข้างจะมีการทำครบวงจรทั้งการบริหารจัดการองค์กรและเครือข่าย การผลิต แปรรูป ตลาดทางเลือก องค์กรมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ องค์กรผู้บริโภค ประชาสัมพันธ์ทางวิทยุชุมชน และการขับเคลื่อนทางนโยบายเกษตรยั่งยืน ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ก็จะม้องค์ความรู้และภูมิปัญญาด้วย

• การผลิตบนพื้นที่ราบลุ่ม

รูปแบบการเกษตรยั่งยืนที่ทำส่วนใหญ่ เช่น การทำไร่นาสวนผสม ด้วยการปลูกข้าวอินทรีย์ หรือข้าวประณีตและเลี้ยงปลาในนาข้าว มีการปลูกผักอินทรีย์และไม่ผลบนขอบแปลง มีการเลี้ยงไก่เลี้ยงเป็ด และวัวควาย มีการจัดตั้งโรงสีข้าว และทำตลาดข้าว องค์ความรู้ที่มีจึงประกอบด้วย

1. การปลูกข้าวอินทรีย์ และการปลูกข้าวแบบประณีต(SRI) องค์ความรู้และเทคโนโลยี จะมีตั้งแต่ก่อนการปลูก ระหว่างปลูก และหลังปลูก เช่น การคัดพันธุ์ข้าว การปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด การเตรียมแปลง การเพาะกล้า การปลูก การป้องกัน หอย ปู บัว และแมลงศัตรูพืช การกำจัดวัชพืช การบริหารน้ำ เป็นต้น เกษตรกรที่ทำอยู่ที่เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ การเลี้ยงปลาในนาข้าว(ผสมไก่สุกรและ โค) มีการทำหลากหลายเกือบทุกจังหวัด
2. การเลี้ยงไก่ไข่อินทรีย์ อาหารสัตว์อินทรีย์ มีการทำที่ เชียงใหม่ และลำปาง
3. ไร่นาสวนผสม เกษตรทฤษฎีใหม่ มีการทำเยอะมาก กระจายไปเกือบทุกอำเภอ รวมทั้งเกษตรกรสมาชิกโครงการ คปร. ด้วย
4. การจัดการโรงสีข้าว และการตลาดข้าวมีทำหลายกลุ่มหลายจังหวัด เช่น ของ อโศกที่เชียงใหม่ กลุ่มบ้านหนองมะจับ ต. แม่แฝก เชียงใหม่ กลุ่มสันสะลี ที่ พะเยา เป็นต้น
รูปแบบเหล่านี้ มีที่ เชียงใหม่ พะเยา เชียงราย แพร่ น่าน โดยการส่งเสริมขององค์กรสมาชิกของเครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคเหนือ และทางอโศก

● **การผลิตบนพื้นที่ดอน** : รูปแบบเกษตรยั่งยืนที่นิยมทำเช่น

1. การปลูกอินทรีย์สลัดกับถั่วเหลืองอินทรีย์ทำกันที่บ้านดอนเจียมแม่แตงเชียงใหม่
2. ไร่นาสวนผสม ด้วยการปลูกผักพื้นบ้าน ผสมผักจีน ปลูกไม้ผลที่หลากหลาย
3. การเลี้ยงวัวขุน วัวแม่พันธุ์พื้นเมือง มีกระจายอยู่ทั่วไป
4. การเลี้ยงหมูธรรมชาติ การผลิตอาหารสัตว์(วัว สุกร)
5. มีการแปรรูปผลผลิตแบบอินทรีย์ที่หลากหลาย เช่น กลัวย ลำไย ถั่วเหลือง ข้าว กล้อง

รูปแบบเหล่านี้มีอยู่ที่ชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ มีสมาชิก 200 ครอบครัว ที่สหกรณ์เกษตรยั่งยืนแม่ทา เชียงใหม่ มีสมาชิกประมาณ 80 ครอบครัว เชียงราย

แพร่ โดยการส่งเสริมขององค์การสมาชิกของเครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคเหนือ และทางอโคก

● **การผลิตบนพื้นที่สูง**

มีรูปแบบที่สำคัญเช่น

1. **ไร่หมุนเวียนเชิงอนุรักษ์**

ไร่หมุนเวียนเชิงอนุรักษ์ เป็นระบบเกษตรยั่งยืนอีกรูปแบบหนึ่ง เป้าหมายหลักของการทำคือการทำไร่โดยและความมั่นคงทางอาหาร ผลผลิตที่ได้จากไร่หมุนเวียนจะมีปัจจัย 4 ครบหมด ได้ทั้งข้าว ถั่ว ผัก แดง พริก พืชสมุนไพร ผ้ายาง ฯลฯ โดยปกติครอบครัวหนึ่งจะมีไร่หมุนเวียน ประมาณ 7 แปลง ทำไร่ แปลงละ 1 ปี แล้วหมุนไปปีละแปลง ๆ แปลงที่ทิ้งไว้เพื่อกำจัดวัชพืช และปรับปรุงบำรุงดินโดยวิธีธรรมชาติ เมื่อครบ 6 ปี เกษตรกรก็จะกลับมาทำไร่อีกครั้ง ปัจจุบันพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนของเกษตรกรมีน้อยลง ส่วนหนึ่งปัญหามาจากการขยายพื้นที่ปลูกป่าของหน่วยปลูกป่าไปปลูกทับไร่ของเกษตรกร ทำให้มีพื้นที่ไร่หมุนเวียนต่อครอบครัวน้อยลงน้อยลง เมื่อมีพื้นที่น้อยลงทำให้ต้องใช้พื้นที่ตรงแปลงเดิม เมื่อพื้นที่ไม่ได้พักหญ้าก็มากขึ้น ดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ทำให้เกษตรกรต้องใช้สารกำจัดวัชพืช และปุ๋ยเคมี ปัญหาสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และหนี้สิน ของเกษตรกรบนพื้นที่สูงก็เกิดขึ้นตามมา

2. **วนเกษตร** เป็นระบบเกษตรในป่า หมายถึงการทำเกษตรโดยไม่ทำลายป่า ทำร่วมกับการอนุรักษ์ป่า มีวิธีการทำที่หลากหลายเช่น การปลูกพืชหลายชั้นและหลายชนิดอยู่ร่วมกัน ดังกรณีสวนของคุณสมฤทธิ์ ยอดสร้อย ที่แม่แตง เชียงใหม่ บนสุดจะเป็นไม้ป่าขนาดใหญ่ ถัดต่ำลงมาเป็นมะเดื่อ ต้นต่ำลงมาเป็นมะม่วง ลำไย ต่ำอีกจะเป็นผักพื้นบ้าน พืชสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งการทำแบบนี้ทำให้คุณสมฤทธิ์มีรายได้ตลอดทั้งปี

องค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสมของทั้ง 2 รูปแบบก็จะมีหลายหลาย ทั้งเรื่องการปลูก การจัดการดิน การป้องกันกำจัดโรคแมลง

● เทคโนโลยีด้านการผลิต

การผลิตในระบบเกษตรยั่งยืนยังมีเทคโนโลยีทั้งคิดค้นจากท้องถิ่น และการประยุกต์จากต่างประเทศ ซึ่งมีหลากหลายเช่น

1. **ด้านการวางแผนผังไร่นา** และการวางแผนการผลิต โดยปกติแล้วเกษตรกรจะมีการวางแผนผังไร่นาและการวางแผนการผลิตอยู่แล้ว ในระยะหลังนี้องค์ความรู้ด้านการวางแผนจะนำแนวคิดของเกษตรกรดาว มาใช้ ส่วนการวางแผนการผลิตจะเอาแนวคิดมาจากเกษตรอินทรีย์ของญี่ปุ่น เทคนิคและวิธีการสามารถศึกษาจากเครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคเหนือ และอโศก

2. **ด้านพันธุ์** องค์ความรู้และเทคโนโลยีทั้งเรื่องการคัดพันธุ์ การขยายพันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์ทั้งพืชและสัตว์ นั้นเกษตรกรไทยทำมานาน แต่หลังจากการส่งเสริมพันธุ์ลูกผสมแล้ว องค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านนี้หายไปมาก ในภาคเหนือ กลุ่มอัครเมืองน่านจะทำหลักในเรื่องนี้

3. **ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน** การผลักดันเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการอนุรักษ์เสริมสร้างดินในภาคเหนือทำมากกว่า 10 ปี เช่นการปลูกพืชตระกูลถั่วเป็นแนวป้องกันการพังทลายของดิน แทนการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ (Alley cropping) การปลูกพืชคลุมดิน ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพ การผลิตจุลินทรีย์ท้องถิ่น(IMO) ถ่านแกลบ ฯลฯ สามารถติดต่อได้ทั้งเครือข่ายเกษตรทางเลือก อโศก กรมวิชาการเกษตร พัฒนาที่ดิน ฯลฯ

4. **ด้านการเพาะกล้า และการปลูก** เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ เช่น การเพาะกล้าผักในแต่ละฤดูจะทำอย่างไร การปลูกผักหวานอย่างไรไม่ให้ตายทำอย่างไร การปลูกแบบพืชร่วมจะทำอย่างไร ฯลฯ การเพาะกล้าผัก ข้าว ไม้ผลแต่ละชนิดก็ต่างกันอีก แต่โดยภาพรวมแล้วทั้งผัก ข้าว ไม้ผล องค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านนี้ยังกระจุกอยู่กับบางคน และบางกลุ่ม

5. **ด้านการบริหารจัดการ โรคแมลงในระบบนิเวศน์** มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีหลากหลายกระจายไปหมดทั้งเรื่อง การป้องกันโรคแมลงด้วยอีพีเอ็ม การลดการใช้สารเคมีด้วยอีพีเอ็ม การป้องกันแก้ไขด้วยสารสกัดสมุนไพรท้องถิ่น ฯลฯ

6. **วิชาชีพ** ยังเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกร องค์ความรู้ และเทคโนโลยีด้านนี้ยังน้อย ยังต้องการพัฒนาอีกมาก

7. **ด้านการดูแลรักษา** มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีหลากหลายเช่นกัน การบำรุงด้วยปุ๋ยน้ำชา น้ำหมักจากใบ ผล และจากสัตว์ ฯลฯ ส่วนใหญ่จะรับแนวคิดมาจากอาจารย์โช เกษตรธรรมชาติเกาหลีได้ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ ขยายไปทั่วประเทศ ช่วงหลังมีการฉวยโอกาสตามกระแสผลิตขายกันโดยไม่มีคุณภาพก็มี

8. **ด้านการเก็บเกี่ยวและกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว** พืชแต่ละชนิดมีเทคนิควิธีที่แตกต่างกัน เทคโนโลยีด้านนี้ยังน้อย

องค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีด้านการผลิตมีเยอะมาก สามารถหาอ่านได้ทั่วไป

● **องค์ความรู้ด้านองค์กรผู้ผลิต**

การส่งเสริมการเกษตรในช่วง10 ปี ก่อนยังเน้นแบบปัจเจกบุคคล แต่ในระยะหลังนี้การส่งเสริมการเกษตรต้องผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะมีความเชื่อว่า กลุ่มทำให้เกิดการปฏิบัติการ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการตระหนัก และหากทำนาน ๆ ทำให้เกิดศรัทธา และกลายเป็นความเชื่อ อุดมการณ์ได้

องค์ความรู้ตั้งแต่การค้นหาพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการส่งเสริมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ กระบวนการเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม การยกระดับจากกลุ่มไปสู่เครือข่าย และจากเครือข่ายไปสู่สถาบันของชุมชน หรือแนวคิดการพัฒนาการเกษตรให้อยู่ในรูปของ "ชุมชน" หรือ "ชุมชนเกษตรยั่งยืนยังมีคนเข้าใจน้อยมาก

องค์ความรู้ด้านการกระบวนการส่งเสริมเกษตรยั่งยืน สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยของนายนิคม ไชยวรรณ , 2546 สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

● **องค์ความรู้ด้านองค์กรวิสาหกิจเกษตรยั่งยืน**

การริเริ่มการสร้างองค์กรผู้วิสาหกิจเกษตรยั่งยืนในภาคเหนือมีมาตั้งแต่ปลายปี 2536 จนถึงปัจจุบันนี้องค์กรผู้วิสาหกิจมีจำนวนมากขึ้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่เห็นภาพขององค์กรที่มีการจัดโครงสร้างที่ชัดเจน แต่เป้าหมายและการดำเนินการขององค์กรต่าง ๆ ที่ผ่านมาก็คือ การซื้อผลผลิตเกษตรกร การไปเยี่ยมไร่นา การหาตลาดให้ และการเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรยั่งยืน องค์กรผู้วิสาหกิจส่วนใหญ่จะเป็นครู อาจารย์ นักเรียนตามโรงเรียนมัธยมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

องค์ความรู้ด้านองค์กรผู้วิสาหกิจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยของนายชมนชวน นุญจรนงษ์ เรื่อง รูปแบบองค์กรผู้วิสาหกิจอาหารปลอดภัยในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน, 2545 สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

● **องค์ความรู้ด้านระบบตลาดทางเลือก**

ในโลกนี้มีระบบตลาดหลายระบบ เช่นระบบตลาดการค้าเสรี ซึ่งระบบตลาดแบบนี้มีมาตรการที่ไม่เอื้อกับเกษตรกรและผู้บริโภคเท่าไร แต่เอื้อกับบริษัท นายทุนข้ามชาติ เช่น มาตรการห้ามกีดกันทางการค้า มาตรการการแปรรูป...รวมทั้งปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เป็นของเอกชน ขณะเดียวกันถ้าเราพูดถึงตลาดแล้วอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่พ่อค้า เน้นความสวยงามของสินค้าและหีบห่อมากกว่าคุณค่าภายในของสินค้า สถานที่จุดจำหน่ายเป็นของพ่อค้า เน้นประชาสัมพันธ์ ชื่อถูกขายแพง ผลคือปัญหาด้านสุขภาพทั้งของเกษตรกรและผู้บริโภค ภาวะหนี้สินของเกษตรกร

ที่ผ่านมาเครือข่ายเกษตรทางเลือกภาคเหนือ และอโศก จึงได้คิดค้นทดลองระบบตลาดทางเลือกที่เน้นความเป็นเจ้าของและการบริหารจัดการโดยองค์กรชาวบ้านบริหารจัดการ

การ เน้นจุดจำหน่ายตั้งแต่ระดับไร่นา สู่มูลบ้าน อำเภอ จังหวัด ประชาสัมพันธ์โดยเกษตรกร
จำหน่ายในราคาที่ยุติธรรมทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค มีรูปแบบเช่น ศูนย์รวบรวมและจำหน่าย
ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ ร้านค้าทางเลือก เป็นต้น

กระแสสินค้าเพื่อสุขภาพมีมากขึ้นช่วงหลังเกือบทุกซูปเปอร์มาเก็ต ร้านค้าส่วนตัว
เกิดขึ้นมามาก แต่เกษตรกรไม่สามารถเข้าไปเป็นหุ้นส่วนได้

องค์ความรู้ในเรื่องตลาดทางเลือกในภาคเหนือสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากงาน
วิจัยของ นายชมชวน บุญระหงษ์ เรื่อง เครือข่ายตลาดทางเลือกภาคเหนือตอนบน ,2537.
วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ รูปแบบตลาดทางเลือกสำหรับสินค้าในระบบ
เกษตรกรรมยั่งยืน, 2545 ,สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

● องค์ความรู้ด้านองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

จากกระแสเกษตรอินทรีย์ ทำให้มีเกษตรกรและกลุ่มธุรกิจบางส่วนได้เอาเปรียบ
เกษตรกรและผู้บริโภคด้วยการผลิตสินค้าปลอม ซึ่งเป็นการทำลายเกษตรที่ทำเกษตร
อินทรีย์จริงและสร้างความไม่มั่นใจแก่ผู้บริโภค ดังนั้นตั้งแต่ 2538 เป็นต้นมา เครือข่าย
เกษตรทางเลือกภาคเหนือและพันธมิตร จึงได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
ภาคเหนือ "มอน" ขึ้นมา มีการพัฒนาองค์กร พัฒนากฎหมายมาตรฐาน พัฒนาคา พัฒนาคู
ตรวจสอบ พัฒนาระบบการรับรอง จนปัจจุบันนี้ได้รับรองมาตรฐานไปนาให้แก่เกษตรกรที่
จังหวัดเชียงใหม่และลำปางแล้วจำนวน 26 ราย

ปัจจุบันผู้บริโภคมีความมั่นใจผลผลิตจากไร่ นาที่ได้รับรองมากขึ้น และทำ
ให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการผลิตเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

รายละเอียดองค์ความรู้ด้านมาตรฐาน สามารถหาเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยของ
ทิพย์รัตน์ มณีเลิศ, มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมสำหรับภาคเหนือ, 2544 , สำนัก
งานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

● **องค์ความรู้ด้านเครือข่าย**

สถานการณ์การรวมกลุ่มขององค์กรเกษตรกร และ เครือข่ายเกษตรกรทางเลือกในภาคเหนือ อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มจังหวัดที่เข้มแข็งและมีประสบการณ์/บทเรียนการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดภาคเหนือตอนบนและเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมอยู่ในโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย ดำเนินการช่วงปี 2544 – 2546 ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นจังหวัดที่อยู่นอกโครงการนำร่องฯ แต่มีจุดเริ่มต้นของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนต่างกัน เช่น เกิดจากกระแสการตื่นตัวของภาครัฐ (กระทรวงเกษตร และ กศน.) ภาคประชาชน (กองทุนชุมชน ,ปราชญ์ชาวบ้าน) หรือ ภาคเอกชน เช่น (รายการวิทยุด้านปศุชีพภาพ) สถานการณ์การเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรเกษตรกรรมยั่งยืนในแต่ละจังหวัดก็แตกต่างกัน บางจังหวัดต่างคนต่างทำไม่มีการรวมกลุ่มเชื่อมโยงกัน บางจังหวัดมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายระดับจังหวัดชัดเจน และ บางจังหวัดมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กรภายนอกด้วย ซึ่งสถานการณ์ของแต่ละจังหวัดพอสรุปข้อมูล (บางส่วนเท่าที่รวบรวมได้) ดังนี้

จังหวัด	กลุ่มองค์กร(ระดับ)		กิจกรรม	ภาคี/เชื่อมโยง
	จังหวัด/อำเภอ	กลุ่มเด็ก		
พิษณุโลก	-เครือข่ายองค์กรชุมชนพิษณุโลก	กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ	-ปลูกผักปลอดสารขายร่วมกัน - รวมแกนนำเกษตรกร (อพท.) - ศูนย์อบรมปลดหนี้เกษตรกร (90วัน)	-ชมรมการเรียนรู้ภาคเหนือล่าง - เครือข่ายอโคก -ปปส.,สสส.,พอช., SIF , วิทยุชุมชน

จังหวัด	กลุ่มองค์กร(ระดับ)		กิจกรรม	ภาคี/เชื่อมโยง
	จังหวัด/ อำเภอ	กลุ่มเล็ก		
- เครือข่าย ภูมิปัญญา ไท - แหล่งทุน ต่างประเทศ เช่น แคน นาดา - SIF - วิทยุชุมชน	-มูลนิธิอภัย เมื่อน่าน -กลุ่มเกษตรกร กรรมยั่งยืน สมาชิก 200 กว่าคน - โครงการนำ ร่องเพื่อ พัฒนาเกษตร กรรมยั่งยืน। สมาชิก300 ครอบครัว	กลุ่มย่อยแต่ ละอำเภอ โดยมีโครง สร้างการ บริหารระดับ จังหวัด/ อำเภอ/ตำบล	- วรรณคดีเกษตรผสม ผสาน - ออมทรัพย์ / ภูมิ เงิน - ค้นหาเกษตรกรต้น แบบ และ การ ถ่ายทอด - ศูนย์การเรียนรู้/ พัฒนาหลักสูตร - อนุรักษ์พันธุพืชพื้น บ้าน - ประชุมแกนนำทุก เดือน	
ลำปาง	สภาเครือ ข่ายองค์กร ชุมชนจังหวัด ลำปาง	32 เครือข่าย ทุกอำเภอ	-ประชุมตัวแทนเครือ ข่าย - วรรณคดีปุยชีวภาพ	-ธกส. - วิทยุ
แม่ฮ่องสอน	-เครือข่าย เกษตรกรรม ทางเลือก - เครือข่าย นักวิจัย	- เกษตร ทฤษฎีใหม่ - เกษตรแปร รูปอาหาร - ศูนย์การ เรียนรู้	- ให้ความรู้ IMO - มีกอบรมโน มบ./ สร้างวิทยากร - ผลิตภัณฑ์ปลอด สารพิษ - ประชุมแลกเปลี่ยน ทุกเดือน - เวทีสัญจรนักวิจัย	-เครือข่ายเกษตร กรรมทางเลือก ภาคเหนือ - โรงเรียนสืบสาน ล้านนา - สกว.ท้องถิ่น - วิทยุชุมชน

จังหวัด	กลุ่มองค์กร(ระดับ)		กิจกรรม	ภาคี/เชื่อมโยง
	จังหวัด/ อำเภอ	กลุ่มเล็ก		
ลำพูน	1.กลุ่มเกษตรกร อินทรีย์ 2.กลุ่ม เกษตรกร เกษตรยั่งยืน	1. 2. จำนวน 1 กลุ่ม	- เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้ 2. ด้านการผลิตและการตลาด	- ประชาสังคมสุขภาพ - สสส. - วิทยุ 2.เครือข่าย เกษตรทางเลือก
สุโขทัย	เครือข่ายผู้ใช้น้ำ		- การแบ่งปันส่วนน้ำ	
นครสวรรค์	-สมาคม เกษตรกรเพื่อสิ่งแวดล้อม - ศาลือโคก -- นครสวรรค์ฟอรัม		- การอบรม/รณรงค์ ปุ๋ยชีวภาพ - การผลิต/แปรรูป - การทดลองแปลงสาธิต - การอนุรักษ์พื้นที่น้บ้าน	- เครือข่ายโคก - วิทยุชุมชน
อุทัยธานี	-กลุ่มไร่นาสวนผสม -กลุ่มเกษตรยั่งยืน	- 14 กลุ่ม	-ประชุมสัปดาห์เดือนละ 1 ครั้ง -ดูงานปุ๋ยอัดเม็ด	- วิทยุชุมชน
เพชรบูรณ์	- เครือข่าย เกษตรกร อินทรีย์ระดับ จังหวัด	-กลุ่ม เกษตรกร เกษตรอินทรีย์ 14 กลุ่ม	-สร้างองค์ความรู้ -ส่งเสริมสนับสนุนการผลิต -รวบรวมผลผลิต -ทำการตลาด	- สมัชชาเกษตรกร กรรมเกษตร อินทรีย์

จังหวัด	กลุ่มองค์กร(ระดับ)		กิจกรรม	ภาคี/เชื่อมโยง
	จังหวัด/ อำเภอ	กลุ่มเด็ก		
เชียงราย	1. เครือข่าย เกษตรทาง เลือก	1. มีสมาชิกที่ เป็น องค์กรพัฒนา เอกชน 5 องค์กร	1. มีกิจกรรมทั้งด้าน การผลิต แปรรูป ตลาด ผู้บริโภค	เกษตรทางเลือก
พะเยา	1. โครงการ นำร่อง ฯ ภายใต้ สมาชิกของ เครือข่าย เกษตรทาง เลือก	1. มีสมาชิกที่ เป็น องค์กรพัฒนา เอกชน 1 องค์กร เป็น องค์กรชาว บ้าน 4 กลุ่ม สมาชิก 200 ครอบครัว	1. มีกิจกรรมทั้งด้าน การผลิต แปรรูป ตลาด ผู้บริโภค	เกษตรทางเลือก

วิจัยทัศน์/ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ท่ามกลางของปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้มีเกษตรกร นักพัฒนาเอกชน และนักวิชาการบางส่วนในประเทศไทยได้คิดค้น ทดลองและพัฒนาาระบบเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อการมีอาหารปลอดภัยสำหรับบริโภคในครอบครัวอย่างเพียงพอ มีสุขภาพดี มีรายได้ที่มั่นคง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสุขสงบ ความเป็นธรรม การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนและพบว่า "ระบบเกษตรทางเลือก หรือระบบเกษตรกรรมยั่งยืน" เป็นระบบการเกษตรหนึ่ง

น่าจะเหมาะสม โดยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนดังกล่าวจะมีกระบวนการผลิตทางธรรมชาติไม่ใช้สารเคมีทุกขั้นตอน พัฒนาไปมาให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ ความเกื้อกูล ความสมดุลของระบบนิเวศน์เหมือนกับป่า เน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยระบบการหมุนเวียนวัสดุในไร่นา ใช้และพัฒนาพันธุกรรมพืชสัตว์ จุลินทรีย์พื้นบ้าน ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม พื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญา ทำคบบวงจรด้วยการผลิตแปรรูปและตลาดการค้าที่เป็นธรรมด้วยเกษตรกรเอง สร้างองค์กรมาตรฐานเกษตรที่เป็นของท้องถิ่นและสาธารณชนยอมรับ มีการรวมกลุ่ม ตระหนักในการมีส่วนร่วมและบทบาทหญิงชาย (สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน,2544

ปัจจุบันในประเทศไทยมีรูปแบบการเกษตรภายใต้ระบบเกษตรยั่งยืนที่หลากหลาย เช่น เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน ทฤษฎีใหม่ ไร่หมุนเวียนเชิงอนุรักษ์ ฯลฯ ส่วนใครจะทำในรูปแบบไหนนั้น ขึ้นอยู่กับ "ฐานทรัพยากรภูมินิเวศวัฒนธรรม ศักยภาพของเกษตรกร และชุมชน" ที่ตนเองมีอยู่ เช่น ปลูกข้าวอินทรีย์สลับถั่วอินทรีย์ ผักอินทรีย์ผสมไม้ผลและเลี้ยงวัว เลี้ยงปลาไก่ผสมผัก เลี้ยงสุกรแบบธรรมชาติผสมผัก เป็นต้น มีการพัฒนาด้านการแปรรูปอินทรีย์ เช่น เต้าเจี้ยว ซีอิ้วอินทรีย์ น้ำข้าวโพดรวมทั้งการทำตลาดทั้งแบบ

ร้านค้าสหกรณ์ ทางเลือกตลาดนัดสินค้าเกษตรอินทรีย์และ การขายส่งต่าง ประเทศด้วย รวมทั้งมีการรวมกลุ่มและเครือข่ายทั้งระดับชุมชน จังหวัด ภาค และเชื่อมโยงแลกเปลี่ยน หนุนช่วยกันและกัน

เพื่อให้ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนไม่ได้เป็นเพียงแค่กระแส แต่ให้เป็นวาระแห่งชาติ ที่สามารถขยายผลอย่างต่อเนื่องและเพื่อลดข้อจำกัด อุปสรรคบางประการ จึงมีข้อเสนอ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอต่อรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอต่อรัฐบาล	เหตุผล
<p>1.) ให้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระชื่อ "สถาบันวิจัยระบบเกษตรกรรมยั่งยืน"</p> <p><u>บทบาทหน้าที่</u> เป็นองค์กรที่เสนอ นโยบายด้านเกษตรกรรมยั่งยืนแก่รัฐบาล โดยนโยบายที่เสนอนั้นมาจาก องค์ความรู้ที่ได้จากการสนับสนุนให้ ภาคประชาชนหรือเกษตรกรรายย่อย ศึกษาวิจัยของจริงในพื้นที่</p>	<p>เพื่อให้เกษตรกรรมยั่งยืนไม่ได้ เป็นเพียงกระแส แต่เพื่อให้ได้ทุกคนในชาติตระหนักว่า ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นทางออกของเกษตรกรและผู้บริโภคอย่างแท้จริงและกลายเป็นวาระแห่งชาติในที่สุด</p>
<p>2.) ต้องออกกฎหมาย พรบ.กองทุน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน พ.ศ. เพื่อเป็นกองทุนสนับสนุน การปรับเปลี่ยนจากการผลิตในระบบเกษตรกรรมสารเคมีเชิงเดี่ยว เป็นระบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยรัฐบาล จัดสรรเงินสมทบกองทุนฯ</p>	<p>ปัจจุบันภาษีขาเข้าของสารกำจัด ศัตรูพืชเป็น 0% มาตั้งแต่ปี 2535 ทำให้มีราคาถูกกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้เกิดแรงจูงใจการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรสูงมากขึ้น ย่อมเกิดผลเสียต่อสุขภาพ และมลภาวะในสิ่งแวดล้อม จึงควรจัดตั้งกองทุนฯ เพื่อนำเงิน มาสนับสนุนการปรับเปลี่ยนมา ทำระบบเกษตรกรรมยั่งยืน</p>

ข้อเสนอต่อรัฐบาล	เหตุผล
<p>3.) ต้องประกาศยกเลิกการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชในกลุ่ม 1a (ประเภทพิษร้ายแรงสูงมาก 33 ชนิด) สารกำจัดศัตรูพืชในกลุ่ม 1b (ประเภทพิษร้ายแรงสูง 48 ชนิด) และสารเคมีกลุ่ม PoPs 12 ชนิด (เพื่อคุ้มครองสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน</p>	<p>มติคณะรัฐมนตรี 14 พ.ค. 2545 เห็นชอบให้ประเทศไทยลงนามเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญากรุงเทพ ข้อตกลงว่าด้วยสารเคมีตกค้างยาวนาน แต่การให้สัตยาบันโดยสมบูรณ์ให้กระทำต่อเมื่อประเทศไทยมีความพร้อมในทางปฏิบัติ และให้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยกรมควบคุมมลพิษประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณาศึกษาและเตรียมความพร้อม ซึ่งอนุสัญญาข้อ 2 ระบุว่าให้จัดทำแผนปฏิบัติการในการผลิตหรือเลิกการปล่อยสาร PoPs จากกระบวนการผลิตภายใน 2 ปี หลังจากอนุสัญญา PoPs บังคับใช้</p>

ข้อเสนอต่อรัฐบาล	เหตุผล
<p>4.) รัฐต้องควบคุมการโฆษณาการใช้สารเคมีทางการเกษตรในสื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อช่องทางราชการทุกชนิด ห้ามการจัดงานเพื่อลดแลกแจกแถม ในชุมชน รวมทั้งต้องให้มีขนาดตัวหนังสือของชื่อสามัญบนฉลากโตกว่าชื่อการค้า</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การโฆษณาทางสื่อวงกว้าง รวมทั้งการใช้ตราเป็นสื่อมีผลต่อเกษตรกรมาก 2. การโฆษณาส่วนใหญ่จะไม่พูดถึงข้อเสียหรือการป้องกัน 3. ที่ผ่านมามีหลายบริษัทส่งเสริมการขายในชุมชนด้วยการจัดแสดงดนตรีพร้อมแลกชิ้นส่วนสินค้าจากสารเคมี 4. สารเคมีตัวเดียวกัน แต่มาผลิตเป็นชื่อการค้าที่หลากหลาย ทำให้เกษตรกรหลงเชื่อ และซื้อสินค้าซ้ำซ้อน
<p>5.) นอกจากการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งออกแล้วรัฐต้องส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อการบริโภคในประเทศด้วย (ควรเป็นเกษตรอินทรีย์ที่ปลูกแบบผสมผสาน ไม่ใช่เกษตรอินทรีย์เชิงเดี่ยว)</p>	<p>ปัจจุบันรัฐบาลเน้นการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออกมากกว่าการบริโภคภายใน นั่นหมายถึงให้ความสำคัญในสุขภาพของคนต่างชาติมากกว่าสุขภาพคนไทยในประเทศ</p>

ข้อเสนอต่อรัฐบาล	เหตุผล
<p>6.) รัฐบาลต้องประกาศปลด สนับสนุนให้มีกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นำ รอง^๓ ๑๖ ^๓ ๑๖ ^๓ ๑๖ ๑ กลุ่ม ในปี 2547 และ ให้มีกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทั่วประเทศ ภายใน ๘ ปี 3</p>	<p>1. เพื่อให้แนวคิดได้ถูกนำไป ปฏิบัติ 2. หน่วยงานปฏิบัติได้มีการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์อย่างจริงจัง</p>
<p>7.) รัฐบาลต้องสนับสนุนให้องค์กรชุมชน และหน่วยงานของรัฐได้ทำการ อนุรักษ์รวบรวม วิจัย พัฒนา ปรับ ปรุงพันธุ์พืชของท้องถิ่น โดยที่หน่วย งานของรัฐนั้นต้องให้ชุมชนมีส่วน ร่วมในการบริหารจัดการหน่วยงาน</p>	<p>พันธุ์พืชเป็นปัจจัยการผลิตที่ สำคัญมาก แต่ปัจจุบันนี้พันธุ์พืช พื้นบ้านหลายชนิดได้สูญหายไป เนื่องจากการส่งเสริมให้เกษตรกร ใช้พันธุ์ลูกผสม ผนวกกับคณะ กรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ หลายชนิด รวมทั้งจะให้มีการ ทดลองพืชตัดแปลงพันธุกรรมใน ไร่นา ซึ่งจะมีผลทำให้พันธุกรรม พืชกลายเป็นพันธุ์ และเกษตรกรต้อง พึ่งพาพันธุ์จากบริษัทตลอดไป</p>

ข้อเสนอต่อรัฐบาล	เหตุผล
<p>8.) รัฐต้องสนับสนุนให้มีองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในระดับท้องถิ่น และองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคในระดับ เริ่มจากระดับท้องถิ่น โดยองค์กรดังกล่าวนี้ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น</p>	<p>1. องค์กรมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นแลไกสำคัญที่สนับสนุนให้เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์จริงจังสามารถอยู่ได้ โดยไม่ถูกเกษตรอินทรีย์ปลอมเขาเปรียบ และทำให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจในสินค้าที่ซื้อไปว่าเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง</p> <p>2. องค์กรคุ้มครองผู้บริโภค เป็นองค์กรที่ช่วยคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ในหลาย ๆ ด้านทั้งด้านอาหาร การบริการ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ</p> <p>3. องค์กรทั้งสองนี้เป็นกลไกที่สำคัญในการทำให้สุขภาพดีขึ้น</p>

ข้อเสนอต่อเกษตรกรและองค์กรสนับสนุน

- 1.) ต้องมีการรวมตัวเป็นองค์กรและเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน และสร้างแผนพัฒนาองค์กร เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างครบวงจร โดยอาจมีแผนงานดังนี้

- แผนงานด้านการผลิต การแปรรูป ตลาดทางเลือก มาตรฐานเกษตรอินทรีย์
 - แผนงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (พื้นที่บ้าน ที่ดิน น้ำ ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ)
 - แผนงานด้านกองทุนชุมชน
 - แผนงานด้านสุขภาพชุมชน
 - แผนงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
- 2.) ต้องสร้างองค์กรหรือสถาบันที่จะเป็น "แหล่งการเรียนรู้ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน" ในแต่ละจังหวัด โดยแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวต้องมีองค์ประกอบของ ไร่ นา ตัวอย่าง อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้าน การแปรรูป การตลาด มาตรฐานอินทรีย์ กลุ่มผู้บริโภค หลักสูตรการเรียนรู้วิทยากรชาวบ้าน และสื่อชาวบ้าน เป็นต้น
 - 3.) ต้องสร้างสำนึกในการช่วยเหลือกันในกลุ่มเกษตรกรเองให้สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ใช่ช่วยโอกาสจากกระแสเกษตรอินทรีย์ เพื่อเอาเปรียบสร้างธุรกิจหรือความร่ำรวยส่วนตัว
 - 4.) ต้องสนใจ ติดตาม ตลอดจนเข้ามีส่วนร่วมกับการนโยบายของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อเกษตรกรและระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

ข้อเสนอต่อผู้บริโภค

- 1.) ต้องร่วมออกเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ไร่ นา เกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรปอวย และร่วมกิจกรรมด้านเกษตรยั่งยืนอย่างสม่ำเสมอ
- 2.) ต้องรวมกลุ่มผู้บริโภคเพื่อซื้อผลผลิตเกษตรกรรมยั่งยืนกับกลุ่มเกษตรกรโดยตรง ช่วยกระตุ้นหรือสร้างตลาดเกษตรอินทรีย์ให้มีความขึ้น รวมทั้งร่วมลงทุนหรือซื้อสินค้าแบบจ่ายล่วงหน้ากับกลุ่มเกษตรกร

- 3.) ปรับเปลี่ยนทัศนคติผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญต่อบรรจุภัณฑ์ หรือความสวยงามเป็นการให้คุณค่าของกระบวนการผลิตและความปลอดภัยด้านสุขภาพ

ข้อเสนอต่อภาคธุรกิจเกษตร

- 1.) ต้องมีจริยธรรมและคุณธรรมทางการค้า ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค
- 2.) ธุรกิจเกษตรขนาดใหญ่ที่ทำระบบเกษตรกรรมเคมีเชิงเดี่ยว ต้องปรับเปลี่ยนเป็นระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ยอดลดเป้าหมายไม่มุ่งเพียงผลกำไรสูงสุด
- 3.) ต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น การติดฉลาก GMO ตามที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ได้ออกประกาศบังคับให้อาหารที่ผลิตจากถั่วเหลืองและข้าวโพด รวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสินค้าทั้งสองชนิด ที่ได้จากเทคนิคการตัดแปรพันธุกรรมหรือพันธุวิศวกรรม ถ้ามีส่วนผสมตั้งแต่ร้อยละ 5 อยู่ในส่วนประกอบสินค้านั้นต้องแสดงฉลาก GMO เพื่อเป็นทางเลือกแก่ผู้บริโภค โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 11 พ.ค. 2546

ข้อเสนอต่อสื่อมวลชน

- มีจรรยาบรรณของสื่อมวลชน การเผยแพร่โฆษณา แก่ประชาชนทั่วไป ต้องสื่อถึงข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วนทั้งกระบวนการผลิต ไม่ใช่ตัดตอนเฉพาะบางส่วนเพื่อชวนเชื่อประชาชนเท่านั้น

สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูล
จากเวทีระดับจังหวัด
สู่
เวทีระดับภาค
ประเด็น การแพทย์แผนไทย

(เอก ศิริโหราชัย)

หากจะพิจารณาสถานการณ์ของการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านในภาคเหนือ นั้น จะพบว่าในระยะหลายปีมานี้ได้มีความตื่นตัวสนใจในเรื่องของภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการแพทย์พื้นบ้านขึ้นเป็นอย่างมาก ได้เกิดขบวนการขับเคลื่อนและผลักดันการพัฒนาออกไปในทิศทางต่างๆกันทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เมื่อสถานการณ์ได้ผ่านมาแล้วระยะหนึ่งจึงสมควรทำการทบทวนวิเคราะห์และกำหนดทิศทางที่น่าจะเป็นในระยะต่อไป ทั้งนี้โดยมีประเด็นต่างๆที่ควรนำมาพิจารณา เพื่อพัฒนาแนวทางการทำงานในช่วงระยะเวลาข้างหน้าในแต่ละประเด็นดังนี้

❖ การพัฒนาในภาพรวม

ในการพัฒนาโดยภาพรวมทั้งหมดจะเห็นได้ว่าประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสังคมโดยส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องที่สามารถพัฒนาเป็นสินค้าได้มากกว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ ด้วยเหตุนี้ความสนใจจึงมุ่งเน้นไปที่สมุนไพรเป็นอันดับต้นๆ งานวิจัยส่วนใหญ่ก็มุ่งเน้นไปที่สมุนไพรเป็นเรื่องหลัก โดยเฉพาะสมุนไพรที่พัฒนาเป็นสินค้าได้โดยง่าย ในขณะที่เดียวกันสมุนไพรที่ยากต่อการพัฒนาเป็นสินค้าแต่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและการรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ผู้คนในชนบทที่ผ่านมาอย่างเช่นยาสมุนไพรที่เป็นยาฝนชนิดต่างๆ อาทิ ยาแก้ 5 ต้น ยาแก้ ขางหลวงในภาคเหนือที่ หมอเมืองทุกคนจะต้องรู้จักและใช้กันอยู่ ก็กลับไม่ได้รับ

ความสนใจจากสังคม หรือจากวงการนักวิจัยเท่าที่ควร และหากจะสังเกตกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาสมุนไพร ก็จะเป็นทิศทางที่มุ่งไปสู่กลุ่มที่สนองตอบการค้าขายสินค้ามากขึ้น อาทิ การพัฒนาสมุนไพรเพื่อสร้างเสริมบุคลิกภาพ เช่นการลดความอ้วน การเพิ่มพลังทางเพศ การทำให้แก่ช้าลง ทำให้ผมดกดำ หรือการศึกษานานาพืชหายากในทะเลลึก เพื่อนำมาใช้บำรุงผิวให้ขาวขึ้น เป็นต้น ขณะเดียวกันการพัฒนาในทิศทางดังกล่าวก็จะส่งผลให้เกิดการกระตุ้นการบริโภคนำไปสู่ภาวะการบริโภคสมุนไพรเกินความจำเป็น และบริโภคสมุนไพรที่นำเข้าจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น และมีข้อสังเกตเพิ่มเติมอีก ที่เห็นว่านับวันตลาดจะมีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดทิศทางและกำหนดโจทย์ต่างๆ ให้กับงานวิจัยมากยิ่งขึ้น ทำให้คำถามที่ถูกต้องกับนักวิจัยจึงเน้นไปสู่การรองรับความต้องการของตลาดมากขึ้น ในขณะที่สังคมยังมีบทบาทค่อนข้างน้อยต่อการตั้งโจทย์งานวิจัยให้กับแวดวงวิชาการ เช่นเราจะเห็นว่าคำถามประเภทจะหาสมุนไพรชนิดใดดีที่สามารถลดรอยเหี่ยวย่นบนใบหน้า หรือใช้การบรรจุภัณฑ์แบบไหนดีจึงจะสามารถทำเป้าการจำหน่ายได้เพิ่มขึ้น หรือส่งออกได้มากยิ่งขึ้น จะเป็นคำถามที่ถูกให้คำถามมากกว่าคำถามประเภท จะขยายพันธุ์พืชที่บ้านที่เริ่มหายากอย่างไรดีเพื่อให้ชาวบ้านได้มีพืชพันธุ์อาหารอันหลากหลายได้กินกันเหมือนสมัยก่อน หรือจะพัฒนายาฝนที่เป็นยาแก้ 5 ต้น ยาแก้ขางหลวงอย่างไรให้มีเพียงพอต่อชาวบ้านในภาคเหนือ ได้ใช้บรรเทาโรคร้ายไข้เจ็บกัน เป็นต้น

❖ การพัฒนาการนวดแผนไทย

ในเรื่องของการนวดไทย เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่กระแสการตอบรับของสังคมให้การตอบสนองด้วยดี คนไทยได้มีโอกาส มีช่องทางในการประกอบอาชีพที่มีรายได้เลี้ยงครอบครัวได้มากขึ้น กระทั่งเป็นที่สนใจจากนานาชาติเพิ่มขึ้น การเกิดขึ้นของสถานศึกษาเล่าเรียนและสถานบริการในเรื่องการนวดไทยมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ภาครัฐถูกเรียกร้องให้ควบคุมกำกับในเรื่องมาตรฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องมากขึ้น แต่เมื่อกล่าวสำหรับหมอนพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการนวดแบบต่างๆที่มีอยู่อย่างหลากหลายในห้องถิ่นต่างๆ หลายคนได้ส่งสมประสงค์การณ์ สั่งสมองค์ความรู้จากการปฏิบัติ และจากการสังเกตมา

ประยุกต์กับความรู้ที่รับการถ่ายทอดมา นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และนับวันจะหาผู้สืบทอดได้ยากลำบากมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเรียนรู้ค่อนข้างยาก ใช้เวลานาน และให้เป็นหลักเป็นฐานในการประกอบอาชีพได้ยากกว่าการเรียนนวดไทยจากโรงเรียนต่างๆ การไม่มีผู้สืบทอดองค์ความรู้และประสบการณ์พื้นบ้านจึงกำลังเป็นปัญหาหนึ่งที่จะต้องหาทางแก้ไขในระยะต่อไป การวางยุทธศาสตร์การสืบทอดความรู้จะต้องแยกพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน ยุทธศาสตร์แรกเน้นที่การสืบทอดความรู้จากหมอฟันบ้านรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยขบวนการเรียนรู้ไม่ตัดแยกหม้อออกจากชุมชน ส่วนอีกยุทธศาสตร์หนึ่งก็จะเป็นการเน้นการถ่ายทอดความรู้สู่การสร้างหม้อรุ่นใหม่ที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล เป็นกลุ่มที่หลุดออกจากชุมชนให้สามารถประกอบวิชาชีพและเกิดประโยชน์ต่อสังคมไปด้วยกันได้ ในยุทธศาสตร์หลังนี้มีผู้ดำเนินการอยู่มากพอสมควร แต่ยุทธศาสตร์แรกที่จะสร้างหม้อฟันบ้านรุ่นใหม่ที่ทำางานและเป็นส่วนหนึ่งในความเป็นชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทางสังคมเพื่อให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขของทั้งชุมชนร่วมกันนั้นยังไม่ค่อยมีผู้เข้ามาร่วมผลักดันในยุทธศาสตร์นี้เท่าใดนัก

ในเรื่องของการจัดการเรื่ององค์ความรู้ ประเด็นหนึ่งที่มีการถกเถียงกันว่า เวลานี้ได้มีความสนใจและมีผู้ทำการศึกษารวบรวมตำรับตำรา แปรตำรา กันมากขึ้นแต่ก็ยังไม่ค่อยเห็นพลังตลอดจนประโยชน์จากการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเท่าที่ควรสภาพดังกล่าวอาจเกิดจากการที่ประเด็นศึกษาขององค์ความรู้พื้นบ้านมีลักษณะหลากหลายและมีเนื้อหากว้างขวางมาก ในขณะที่ผู้ทำศึกษามีลักษณะกระจัดกระจายและศึกษาได้เฉพาะส่วนที่สนใจหรือเข้าถึงได้เท่านั้น จำนวนหนึ่งของการศึกษาถูกเก็บนิ่งโดยเข้าใจว่าเป็นการอนุรักษ์ หรือบางส่วนเกิดจากผลกระทบของการพยายามปกป้องรักษาภูมิปัญญามิให้ถูกจกจยไปโดยผู้ที่จ้องจะเอาเปรียบ ในขณะที่ความรู้จริงที่อยู่กับตัวหม้อฟันบ้านตลอดจนที่มีอยู่กับตัวชาวบ้านเองนั้นมีลักษณะไม่หยุดนิ่ง มีการปรับตัวและมีลักษณะผสมผสานกับองค์ความรู้อื่นๆตลอดจนมีการผลิตองค์ความรู้ใหม่ๆขึ้นเองอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย ด้วยลักษณะดังกล่าวการจัดการเรื่ององค์ความรู้จึงต้องเข้าใจว่าความรู้พื้นบ้านไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว ไม่ใช่ความรู้ที่เป็นก้อนๆเหมือนการเรียน

วิชาต่างๆในตำรา แต่ลักษณะขององค์ความรู้พื้นฐานมีการปรับเปลี่ยน มีการปรับตัว มีการทดสอบ ทดลอง สังเกตอย่างละเอียด มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ใช้จินตนาการประกอบ ในการสังเคราะห์เชื่อมโยงหรืออธิบายความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่างๆ โดยหัวใจที่สำคัญที่สุดคือการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หลังของการรวบรวมความรู้ดั้งเดิมจะเป็นประโยชน์ก็ต่อเมื่อถูกนำมาใช้จริงถูกนำมาตรวจสอบ และถูกนำมาประยุกต์พัฒนาในภาคของการปฏิบัติจริง การอนุรักษ์จึงมีความหมายถึงการพยายามเปิดพื้นที่ขึ้นให้กับรูปแบบวิธีการเรียนรู้ในแบบของพื้นที่บ้านท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการมององค์ความรู้ก็ไม่ควรมองแยกออกจากภูมิปัญญาพื้นฐาน มิเช่นนั้นแล้วองค์ความรู้ก็จะถูกแยกออกจาก โลกทัศน์ วิธีคิด วิธีมองโลก และวิถีชีวิตซึ่งเป็นองค์ประกอบรวมของภูมิปัญญาพื้นฐาน และถูกลดส่วนเหลือเป็นเพียงเรื่องเทคนิคพื้นฐานหรือเทคโนโลยีชาวบ้านแขนงหนึ่งเท่านั้น

❖ การจัดการองค์ความรู้

เมื่อก้าวถึงองค์ความรู้พื้นฐานเฉพาะในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพแล้ว จะเห็นได้ว่าจากการที่องค์ความรู้พื้นฐานไม่ได้ดำรงอยู่ในลักษณะของศาสตร์ที่แยกออกเป็นแขนงวิชา แต่เป็นเรื่องของวิถีคิด วิธีจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีในชุมชนเพื่อให้ผู้คนทั้งชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่าง "อยู่เย็น-เป็นสุข" จึงไม่มีการแบ่งแยกเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ หรือแม้กระทั่งเรื่องใหญ่อย่างการแพทย์พื้นฐานออกเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่แยกส่วนไปจากเรื่องอื่นๆ เราจึงสามารถพบแนวคิดและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ อยู่ในหลากหลายเรื่องราวของวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมของชาวบ้าน ตั้งแต่เรื่องการอยู่ การกิน การผลิตอาหาร การสร้างบ้านเรือน การใช้ชีวิต การมองโลก การเข้าใจชีวิต ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ พิธีกรรมต่างๆ การปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว-เครือญาติ ตลอดจนการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอีกด้วย โดยที่ทั้งหมดทั้งมวลส่งผลโดยตรงต่อการสร้างเสริมสุขภาพในทุกๆมิติร่วมกัน และที่สำคัญเป็นสุขภาวะโดยรวมของทั้งชุมชนมากกว่าที่จะเป็นสุขภาวะในเชิงของปัจเจกชน และด้วยความมากมายหลากหลาย

หลายในด้านขอบเขตของเนื้อหา หากทำการศึกษารวบรวมในเชิงกว้างก็อาจจะ ยุ่ง
ยากและไม่เกิดประโยชน์มากนัก ความสำคัญจึงมาอยู่ตรงที่วิธีการเข้าถึงและการนำ
มาใช้ประโยชน์เป็นเฉพาะเรื่อง ๆ ไป อีกทั้งการฟื้นฟู และการประยุกต์ให้ไปด้วยกันกับ
สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง โดยต้องรักษาสิ่งที่เป็นหัวใจที่เป็น รากฐานของ
เรื่องนี้เอาไว้ให้ได้ นั่นคือ เรื่องของอำนาจการจัดการเรื่องชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพ
ของชุมชน ที่มีความเข้มแข็งและเป็นอิสระ ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถแสดงบทบาท
โดยรักษา ใช้ประโยชน์ ตลอดจนประยุกต์พัฒนาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เคยมี
อยู่ให้มารับใช้ความ "อยู่เย็น-เป็นสุข" หรือก็คือ "การสร้างเสริมสุขภาพ" ได้อย่างมีพลัง

สำหรับประเด็นในด้านการพัฒนา ชยาย เครือข่ายหมอบ้านในพื้นที่นั้น จะ
เห็นได้ว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างหมอบริบทรูปแบบต่างๆ เช่น การฟื้นฟู
รวบรวมตำรับตำรา การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่
เป็นทางการ การเดินป่าศึกษาสมุนไพร การร่วมกันปลูก แปรรูปสมุนไพรไว้ใช้หรือ
จำหน่ายกันในกลุ่ม เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้นับว่ายังมีความสำคัญทั้งโดยตัวของมัน
เอง และมีความสำคัญในเชิงของการเชื่อมประสานหมอบ้านจากชุมชนต่างๆให้เกิด
ความร่วมมือร่วมใจในการรวมตัวเป็นเครือข่าย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่กำลังริเริ่มเปิดงาน
ใหม่ด้านการแพทย์พื้นบ้านขึ้นมา ประเด็นที่ควรจะมีการทบทวนกันนั้น คือเรื่องรูป
แบบของเครือข่าย เพราะบทเรียนจำนวนหนึ่งทำให้พบว่า โดยทั่วไปบุคลิกและความ
ถนัดของหมอบ้านนั้นมีลักษณะของการเป็นที่พึ่งให้ชาวบ้านในชุมชน ไม่สอดคล้อง
กับบุคลิกของการเป็นผู้ประสานงาน การเจรจาต่อรอง การวิ่งเต้นหาทุนสนับสนุน ซึ่ง
หากรูปแบบเครือข่ายเป็นลักษณะที่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายเชิงโครงสร้าง ก็จะมี
ต้องการบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวมาเป็นผู้นำของกลุ่มและเครือข่าย เป็นเหตุให้สุด
ท้ายแกนนำของกลุ่มและเครือข่ายหลายพื้นที่จึงไม่ใช่ตัวแทนที่แท้จริงของหมอบ้าน
แต่กลับกลายเป็นพ่อค้านักธุรกิจ หรือผู้แสวงโชคทางการเมืองไป รูปแบบของเครือข่าย
หมอบ้านจึงควรปรับให้เข้ากับความเป็นจริงเพื่อให้เป็นของหมอบ้านได้อย่างแท้

จริง โดยเน้นรูปแบบเครือข่ายการช่วยเหลือกัน การสนับสนุนกัน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในระหว่างหอพักบ้านและให้เติบโตใหญ่โดยธรรมชาติของตนเอง อาศัยการเชื่อมโยงกลุ่มตามธรรมชาติที่มีอยู่ให้เข้ามาได้พบปะและสร้างความสัมพันธ์กันแล้วผ่านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมๆกับการเชื่อมโยงเข้ากับข่ายอื่นๆที่มีใจร่วมกัน เน้นความสัมพันธ์แบบเพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์แบบองค์กรพันธมิตร เน้นความมีใจร่วมกันมากกว่าการมีโครงการร่วมกัน

❖ เครือข่าย

รูปแบบของเครือข่ายหากสังเกตแล้ว จะเห็นความเหมือนและความแตกต่างของเครือข่ายที่ทำงานการแพทย์ที่บ้านในระหว่างภาคเหนือกับภาคอื่นๆ ในภาคเหนือเครือข่ายจำนวนมากมีลักษณะเป็นเครือข่ายประเด็นมีกิจกรรมของเครือข่ายที่เจาะลงไปเป็นเฉพาะเรื่อง ในขณะที่เครือข่ายทางอีสานตลอดจนทางภาคใต้นั้น หลายเครือข่ายจะมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ กิจกรรมต่างๆของแต่ละเครือข่ายจึงมีขอบเขตที่กว้างขวางออกไปได้ในหลายๆประเด็น ซึ่งแต่ละแบบก็มีข้อดี ข้ออ่อนที่แตกต่างกัน การได้เรียนรู้และประยุกต์ใช้ข้อดีของกันและกันจะเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะรูปแบบการเกิดขึ้นของเครือข่ายชุมชนในพื้นที่จะมีลักษณะที่น่าสนใจและมีพลังของการขับเคลื่อนสูง ขณะเดียวกันก็มีบทเรียนการเผชิญกับปัญหาและการแก้ปัญหาต่างๆที่น่าสนใจ การพัฒนาเครือข่ายในแต่ละท้องถิ่นคงต้องอาศัยฐานของทุนทางสังคม และสภาพปัญหาที่เป็นจริงของพื้นที่เป็นตัวกำหนด แต่ขณะเดียวกันก็ควรส่งเสริมการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกันมากขึ้น

ในด้านกิจกรรมของเครือข่ายจะพบว่าไม่ใช่ว่ามีจำนวนไม่น้อยที่มีลักษณะของเครือข่ายการออกงาน การออกบ้าน ตามงานหรือเทศกาลต่างๆ บางส่วนถูกปฏิบัติในลักษณะให้เป็นอิสระของการจัดงานที่ให้ภาพว่าเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ใช้การแสดงสิ่งแปลกใหม่ของแปลกหูแปลกตาเพื่อสร้างความดึงดูดใจให้กับผู้เข้ามาชมงาน ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องที่เสีย

หายแต่อย่างใดหากสิ่งที่นำเสนอไปแล้วทำให้ประชาชนได้เห็นถึงคุณค่า และตระหนักรู้ถึงความหมายแห่งภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างแท้จริง อีกทั้งไม่ได้เป็นการลดบทบาทหรือศักดิ์ศรีของหมอพื้นบ้านให้เหลือเป็นเพียงนักแสดง ผู้รับจ้างบริการ หรือผู้ขายยา เท่านั้น เพียงเพื่อหวังผลให้เป็นสิริสรรให้กับการจำหน่ายสินค้าหรือบริการต่างๆ หรือเพื่อเป็นหน้าเป็นตาของผู้จัดงานเท่านั้น ดังนั้นการสร้างกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อหวังผลในแง่ของการสื่อสารกับสาธารณชนนั้นอาจจะต้องคิดค้นรูปแบบที่หลากหลายเพิ่มขึ้น และมีลักษณะเป็นฝ่ายกระทำในการกำหนดท่าที กำหนดประเด็นที่จะนำเสนอได้มากยิ่งขึ้น และบางทีอาจจะต้องลงลึกในเนื้อหาเพื่อให้ผู้คนเข้าใจรากเหง้าของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีไข่มุกเพียงแต่เรื่องของคนในโลยิชาวบ้านเท่านั้น

❖ การถ่ายทอดองค์ความรู้

การสร้างกิจกรรมในระดับชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญ การสร้างเงื่อนไขให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากผู้เฒ่าสู่ลูกหลาน การสอนตัวหนังสือท้องถิ่นในชุมชนโดยชุมชนกำหนดเนื้อหา และรูปแบบการเรียนรู้เอง จะเป็นการเปิดประตูคลังแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยถูกตัดขาดจากองค์ความรู้ปัจจุบันโดยเงื่อนไขของภาษา และขบวนการเรียนรู้ที่แยกตัวออกไปจากวิถีชีวิต ให้กลับมาเชื่อมต่อไม่ตัดขาดจากกันได้ พลวัตแห่งการเรียนรู้อื่นๆที่จะเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน ที่จะเชื่อมโยงองค์ความรู้ท้องถิ่นกับองค์ความรู้สากล ก็จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยากจนเกินไปสำหรับประชาชนทั่วไป

สรุปสถานการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดภาคเหนือ

หมอพื้นบ้าน ภาคเหนือตอนบนมีการกระจายตัวของหมอพื้นบ้านค่อนข้างมาก หมอพื้นบ้านมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด เขื่อมร้อยเครือข่ายระหว่างจังหวัด เช่น เครือข่ายหมอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน นอกจากนี้

นี้ยังใช้องค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน(หมอเมือง) มาช่วยจัดการแก้ไขปัญหาเอ็ดสในชุมชน อีกประการหนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพสามารถพัฒนาองค์ความรู้ขึ้นมาเป็นแนวคิด และทฤษฎี เช่น จัดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา เช่น สถาบันราชภัฏ เชียงราย

แพทย์แผนไทย จะเห็นว่า ภาคเหนือตอนล่างมีการกระจายตัวของแพทย์แผนไทยค่อนข้างสูง การรวมตัวของแพทย์แผนไทยเพื่อจัดการเรียนการสอนหลักสูตรแพทย์แผนไทย โดยการพึ่งพาตนเองไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ แต่ก็มีหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในส่วนภูมิภาคของตนเอง

สถานบริการของรัฐ จะเห็นว่ากระทรวงสาธารณสุขสนับสนุนในสถานบริการของรัฐที่เปิดให้บริการแพทย์แผนไทยค่อนข้างมากเป็นการจัดการโดยภาครัฐเสียเป็นส่วนใหญ่ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดการสนับสนุนลงสู่ชุมชน

*** ระดับตนเอง**

- การเผยแพร่แพทย์แผนโบราณ : นักเรียน ,ชุมชน
- การจัดตั้งกลุ่มแผนโบราณ
- การคุ้มครองผู้บริโภค
- การเรียนรู้และศึกษาสมุนไพร : บรรพบุรุษ, ความประทับใจ, ป่า

*** ระดับชุมชน**

- การรวมตัวกัน : การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย, สร้างความเข้มแข็ง, โรงสีข้าวกล้อง (สร้างรายได้ชุมชนพึ่งตนเอง)

*** ระดับองค์กร**

- องค์การที่เกี่ยวข้องของสถานพยาบาล เช่น ชมรมปัจเจกศิลา
- * ระดับสังคม
 - ช่วยคนตกงาน
 - ดูแลสุขภาพชุมชน
- * ระดับประเทศ
 - สนับสนุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เช่น หมอจตุ พธิบายศรีสุชิวัญ ยาสมุนไพร น้ำมัน น้ำมันต คากา การนวด

สถานการณ์ความเคลื่อนไหวของการแพทย์แผนไทย

อดีต

- หมอโบราณส่วนมากอยู่ในวัดจึงทำให้แพทย์แผนไทยมักถูกมองข้าม และขาดความสนใจ ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาพื้นบ้านไม่มีผู้รวบรวมและฟื้นฟู อีกทั้ง ตำรับ ตำราส่วนใหญ่อยู่ที่วัด จึงมีความตื่นตัวในเรื่องนี้ไม่มากนัก เพราะคนสมัยนั้นเห็นคุณค่าของสิ่งที่ท้องถิ่นมีอยู่น้อย
- ปัญหาการสร้างเครือข่ายแพทย์แผนโบราณเป็นไปด้วยความลำบาก ไม่มีโรงพยาบาลเอกชน และสถานี่อานามัย จึงมีแต่หมอดำแย หมอยารากไม้
- กระบวนการขยายเครือข่ายยังไม่มี ไม่ได้ได้รับความสนใจจากภาครัฐอีกทั้งยังขาดการนำเข้าสู่ทิศทางที่ถูกต้อง
- ยังไม่มีความเป็นมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านวิชาการ การรวบรวม การศึกษา การพัฒนา และสืบทอดไม่เข้าใจตรงกัน
- ผลิตภัณฑ์ยาไทย และสมุนไพรไทยยังไม่มีมาตรฐานที่ดีพอ

ปัจจุบัน

- ประชาชนเริ่มหันมาดูแลสุขภาพ และเกิดความตื่นตัวในการใช้สมุนไพรกันมาก อีกทั้งยังมีการเริ่มปลูกพืชสมุนไพรกันมากขึ้น และหาได้ง่าย มีผลข้างเคียงน้อย
- หน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กร เครือข่าย เริ่มหันมาสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบำบัดรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณกันมากขึ้น
- ในส่วนของฟาร์มเรียกสัตว์มีการใช้พืชสมุนไพรมาเลี้ยงสัตว์มากขึ้น ที่เรียกว่า ORGANIC FARM เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีส่วนผสมของสารเคมี ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคในระยะยาว
- มีการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และสมุนไพรไทยกันมากขึ้น

จุดแข็ง

- ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืช สัตว์ จึงทำให้มีสมุนไพรหลากชนิด ซึ่งเอื้อต่อการบำบัดรักษาด้วยแพทย์แผนไทย ให้เป็นไปด้วยความสะดวกและง่ายขึ้น
- กระแสสังคมในปัจจุบันให้ความสำคัญ และยอมรับเชื่อถือในแพทย์แผนไทยกันมากขึ้นทำให้เกิดความตื่นตัวในเรื่องการดูแลสุขภาพ
- มีศูนย์การฟื้นฟู และรวบรวมความรู้ทางภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ทำให้มีความเป็นระบบมากขึ้น
- เมืองไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมต่างๆ ช่วยหล่อหลอมให้คนไทยมีลักษณะเอื้ออารี ยิ้มง่าย ให้อภัยซึ่งกันและกัน ทำให้แพทย์แผนไทยยังคงอยู่
- เนื่องด้วยการแพทย์แผนไทยมีวิธีการบำบัดรักษาหลากหลายรูปแบบจึงทำให้ประชาชนมีทางเลือกมากขึ้น
- การแพทย์แผนไทยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ให้ความสนพระทัยศึกษา ทำให้ประชาชน หน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน การความตื่นตัวศึกษาเรื่องดังกล่าวกันมากขึ้น

จุดอ่อน

- ขาดการเรียนรู้ การศึกษา การแพทย์แผนไทย
- ขาดมาตรฐานการผลิต
- ขาดการเผยแพร่ความรู้
- ทუნในการพัฒนาการผลิต อุปกรณ์ และวัตถุดิบไม่เพียงพอ
- ขาดบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย
- ขาดการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน
- การสืบทอดภูมิปัญญาอย่างน้อย

ปัญหาและอุปสรรค

- นโยบายของรัฐไม่ชัดเจน เปลี่ยนนโยบายชะงักการพัฒนา
- ประชาชนไม่ตระหนักถึงปัญหาและมีความรู้เรื่องแพทย์แผนไทยน้อย
- การสื่อสารทางภาษา และวัฒนธรรม อีกทั้งสภาพแวดล้อม ทำให้สมุนไพรมีการเรียกชื่อ และสรรพคุณที่แตกต่างกัน
- ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการแพทย์แผนไทย เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงานการแพทย์แผนไทยมากไป
- การรองรับแรงงานของอาชีพแผนโบราณมีน้อย
- สมุนไพรบางชนิดมีราคาแพง และหายาก
- การปลูกการเก็บเกี่ยว และการแปรรูปที่ไม่ถูกวิธี
- ผู้บริโภค ประชาชนไม่เห็นความสำคัญเพราะมีทางเลือกอื่น ๆ
- ขาดการเฝ้าระวัง และติดตามสถานะการอย่างใกล้ชิด
- ระบบนิเวศถูกทำลาย ทำให้สมุนไพรบางชนิดสูญพันธุ์
- หมอพื้นบ้านที่มีความชำนาญในเรื่องการบำบัดรักษาแพทย์แผนไทยไม่รู้หนังสือ การที่จะสอบได้ใบประกอบโรคศิลปะเป็นไปได้ยาก
- สถานบริการสาธารณสุขที่เปิดให้บริการแพทย์แผนไทยบ้างแห่งยังไม่ได้มาตรฐาน

ความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต

1. ระบบการผลิต : มีการพัฒนาสิ่งต่อไปนี้
 - วัตถุประสงค์ การปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยว
 - เครื่องจักร – โรงงาน
 - บรรจุภัณฑ์ เช่น หีบ ห่อ ต้องดูแล้วย่น่าสนใจ
 - ฉลาก, การโฆษณา, ประชาสัมพันธ์
 - วิธีการใช้
 - การขยายผล (ผู้ใช้แล้วบอกต่อ)
2. ระบบการบริการ
 - รัฐจัดสถานที่รองรับการให้บริการของแพทย์แผนไทยในสถานบริการ
 - รัฐต้องส่งเสริมการเรียนการสอนแพทย์แผนไทยให้ครอบคลุมทุกภูมิภาค
 - รัฐต้องสนับสนุนงบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์, และสื่อต่าง ๆ ให้กับการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน
 - ให้บริการที่มีคุณภาพ และต่อเนื่อง
3. ระบบบริหารจัดการ
 - เกิดเครือข่ายระดับท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ
 - มีระเบียบมาตรฐานของเครือข่ายเองสามารถปฏิบัติได้
 - มีการบันทึกองค์ความรู้ท้องถิ่น
 - มีการทำทำเนียบผู้รู้แพทย์แผนไทยท้องถิ่น
 - มีเวทีแลกเปลี่ยนในการบริหารจัดการ
4. ระบบการคุ้มครองทั้งผู้บริโภค และแพทย์แผนไทย/ภูมิปัญญา

- มี พ.ร.บ.สุขภาพ เพื่อคุ้มครองภูมิปัญญา, หมอพื้นบ้าน, การประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค
- ให้ผู้ที่ทำการแพทย์แผนไทย มีใบประกอบโรคศิลป์ / คุ้มครองการแพทย์แผนไทย
- อยากให้มีการศึกษาการแพทย์แผนไทยกับเยาวชน และจัดให้มีหลักสูตรการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ของรัฐ/ เอกชน
- ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการขององค์การการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน
- ประชาชนพึ่งตนเองได้ พัฒนาด้านเองด้านการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า
- พัฒนามาตรฐานเข้าสู่ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพแพทย์แผนไทยในชุมชนทุกแห่ง
- การผลิตยาสมุนไพรได้มาตรฐาน / คุณภาพ
- การแพทย์ปัจจุบัน และแผนไทย ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางเดียวกัน และยอมรับควบคู่กันไปในอนาคต
- ประชาชนมีพฤติกรรม การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการที่เอื้อต่อสุขภาพ
- ประชาชนร้อยละ 80 มีความสนใจต่อการรับการคุ้มครองด้านผลิตภัณฑ์ที่ดี มีคุณภาพได้มาตรฐาน

ประเด็นรื้อยกองค์ความรู้เพื่อนำมาบูรณาการ

1. ภูมิปัญญาด้านสุขภาพเพื่อชุมชนพึ่งตนเอง

- ใช้สมุนไพรใกล้ตัวดูแลสุขภาพตัวเองยามเจ็บป่วย

เวลาปวดเมื่อย ปวดกล้ามเนื้อ เราจะนวด ประคบ อบ น้ำมัน น้ำมนต์ คาถาเป่า ฯลฯ

- ให้มีการปลูกสมุนไพรที่บ้าน วัด โรงเรียน ที่ สอ. เพื่อใช้และจำหน่าย และอนุรักษ์
- ออกกำลังกายอย่างไทย เช่น กระบี่กระบอง มวย ฯลฯ
- ทำสมาธิ (จิตใจให้สงบ)

2. สร้างและพัฒนาเครือข่ายทุกระดับ

- จัดตั้งคณะกรรมการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค เพื่อสนับสนุนการทำงาน
- วางระบบและนโยบายด้านการบริหารการแพทย์แผนไทยภาคประชาชน
- ระดมเงินทุน
- การเชื่อมระหว่างเครือข่าย

3. การผลักดัน พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ

- - กระตุ้นชุมชนให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประโยชน์ของ พ.ร.บ.
- ประชาคม (เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

4. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาด้านสุขภาพ : ทั้งในโรงเรียน และชุมชน โดยให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ

- สมุนไพรใกล้ตัว/ชีวิตประจำวัน
- นวดแผนโบราณ
- พิษวัดดู, สัตว์วัดดู, ธาตุวัดดู
- จรรยาเภสัช
- สรรพคุณเภสัช
- ปลูกฝังและชักชวนให้นักเรียนสำนึกและอนุรักษ์ : กรรมการโรงเรียนชั้นพื้นฐาน , นโยบายโรงเรียน , การเชื่อมระหว่างเครือข่าย

องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย

➤ องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย

1. การสืบทอด/เรียนรู้แบบท้องถิ่น

- 1.1 แบบดั้งเดิม ครู-ศิษย์-คนไข้
- 1.2 แบบประยุกต์

* กลุ่ม/เครือข่าย เข้าศึกษาในชุมชนเป็นลูกศิษย์

2. หลักสูตรเพื่อวิชาชีพแพทย์แผนไทย

- 2.1 วิชาชีพ แบบแพทย์แผนไทย *มีการมอบตัวเป็นศิษย์
- 2.2 สถาบันการศึกษา (ราชภัฏเชียงใหม่/มหาสารคาม)

3. ศูนย์สุขภาพแบบองค์รวม

3.1 การเคลื่อนตัวขององค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านสุขภาพ หมอเมือง/ผู้รู้
เข้าไปสูในตัวคน/ชุมชนในท้องถิ่น

3.2 ประเด็นสำคัญอยู่ที่แนวคิดด้านสุขภาพสุขภาพที่มีต่อชุมชน (ทรัพยากร/องค์
ความรู้)

ตั้งข้อสังเกต/เสนอแนะ

1. การทำงานระดับเครือข่าย
2. ทำให้สังคมรับรู้เห็นความสำคัญภูมิปัญญา ด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม
3. สิทธิชุมชน ใน พรบ.สุขภาพ (การจัดการด้านสุขภาพ)
4. รัฐ(กระทรวงสาธารณสุข) ควรให้การสนับสนุน ชุมชนจัดการกันเองด้านสุขภาพเอง
5. หมอเมืองควรเป็นผู้กำหนด"หลักสูตรท้องถิ่น" มิใช่ครูเป็นผู้กำหนด

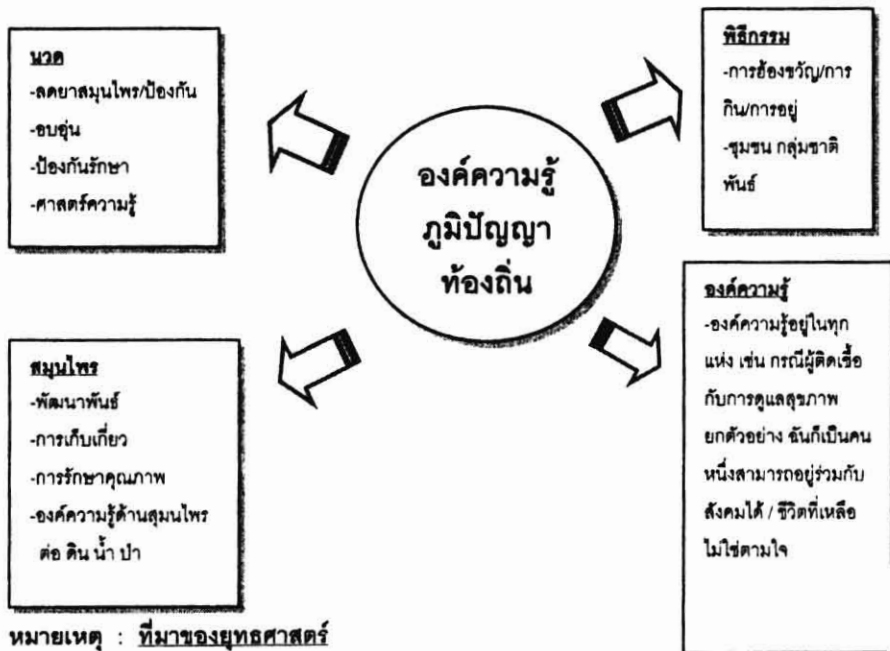
จากเวที 21-22 มิถุนายน 2546 (จากสี่ภูมิภาค)

1. ภูมิปัญญาด้านสุขภาพเพื่อชุมชนทั้งตนเอง
 - องค์ความรู้ท้องถิ่น โดยใช้ สื่ออบรม,สังเคราะห์,สืบทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญา
 - นำทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ท้องถิ่นเกี่ยวหนุนชุมชน
 - ภูมิปัญญาการใช้ทรัพยากร
2. ผลักดัน พรบ.
 - สิทธิชุมชนในด้านการจัดการด้านสุขภาพ มาตรฐานภูมิปัญญาด้านเครือข่ายเอง
3. สร้างและพัฒนาเครือข่ายสุขภาพทุกระดับ
 - ชุมชนภูมิปัญญา ชุมน้ำ หมอพื้นบ้าน ผู้รู้
 - เชื่อมโยงเครือข่าย ๔ ภูมิภาค ความเป็นเกลอ,เสี่ยว,เจ้าหมู่
 - การสื่อสารให้กับสังคม(เชิงรุก)ควรเป็นยุทธศาสตร์ของหมอเมือง
4. ภูมิปัญญาหลักสูตรท้องถิ่น
 - หลักสูตรแบบท้องถิ่น
 - หลักสูตรแบบวิชาชีพ

➤ ยุทธศาสตร์ การพัฒนาการแพทย์แผนไทย ประกอบด้วย ดังนี้

1. การจัดการองค์ความรู้
2. การจัดการทรัพยากร
3. การจัดการสุขภาพ
4. การสร้างชุมชนภูมิปัญญา
5. เชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้
6. ด้าน นโยบาย กฎหมาย สิทธิ

การพึ่งพาตนเอง " อยู่เย็นเป็นสุข "

หมายเหตุ : ที่มาของยุทธศาสตร์

1. เวที 21-22 มิ.ย. 46 จังหวัดพิษณุโลก
2. ยุทธศาสตร์หมอมือ 8 จังหวัดภาคเหนือ
3. ยุทธศาสตร์ 3 ภูมิภาค(เหนือ,อีสาน,ใต้)
4. เวทีสังเคราะห์ที่มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ 26 มิ.ย. 46

ภาคผนวก

ข้อมูลทุนทางสังคม : ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในภาคเหนือ

จังหวัด	หมอบ้าน		หมอแผนไทย (มีใบประกอบโรคศิลปะ)				สถานบริการ รัฐที่เปิดแพทย์ แผนไทย (2543)		ชมรม การแพทย์ แผนไทย		ศูนย์ การ เรียนรู้
	คน	เครือ ข่าย	ครู	เภสัช กรรม	เวช กรรม	ผดุง ครรภ์	รพ.	สอ.	จว.	อ.	
เชียงใหม่	942	38	27	98	193	13	8	19	-	-	
เชียงราย	294	1	4	4	32	3	11	11	-	-	
แม่ฮ่องสอน	252	-	-	-	1	-	1	1	-	-	
พะเยา	458	1	-	3	7	-	1	7	-	-	
ลำปาง	517	1	1	11	42	1	5	6	2	-	
ลำพูน	423	1	9	16	43	23	5	10	-	-	
น่าน	197	-	1	1	1	-	6	9	-	-	
แพร่	286	-	3	11	41	6	2	3	1/28	-	
									6		
อุตรดิตถ์	-	-	13	28	97	19	4	5	-	-	
ตาก	-	-	-	4	3	-	3	6	-	-	
สุโขทัย	-	-	2	16	43	1	3	7	1	-	
พิษณุโลก	615	9	9	98	12	1	8	2	1	9	1
กำแพงเพชร	-	-	-	10	11	1	4	17	1/15	-	
									0		
พิจิตร	144	10	6	55	34	3	5	15	1	4	
เพชรบูรณ์	-	-	4	2	6	-	8	23	1	-	
นครสวรรค์	68	-	14	37	124	1	11	12	1/27	-	
									6		
อุทัยธานี	-	-	2	5	3	-	5	5	1	-	

ศูนย์การเรียนรู้ / ศูนย์การศึกษาด้านสมุนไพร แพทย์แผนไทย และแพทย์พื้นบ้าน / แหล่ง
ศึกษาดูงาน

● เชียงใหม่

ชมรมหมอพื้นบ้านตักกะศิลา

โรงพยาบาลบรรเทาทุกข์อำเภอเมือง/อำเภอเชียงดาว

สมาคมผู้ประกอบการโรคศิลปะแผนโบราณภาคเหนือ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

สมาคมหมอพื้นบ้านอำเภอหางดง อำเภอหางดง

โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา (โฮงฮอมผญาล้านนา)

หมอเมืองล้านนาเชียงใหม่ 6 อำเภอ โครงการสุขภาพแบบองค์รวม

มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน053-380566

โรงพยาบาลชุมชนเช่นโรงพยาบาลอำเภอแม่อน โรงพยาบาลอำเภอ

สารภี โรงพยาบาลอำเภอสันป่าตอง โรงพยาบาลสันทราย โรงพยาบาล

อำเภอฝาง เป็นต้น

● เชียงราย

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย

ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพพื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย

โรงพยาบาลพญาเม็งราย

● ลำปาง

ชมรมรักษาสมุนไพรลำปาง

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดลำปาง

กลุ่มวิเซตนคร โรงพยาบาลแจ้ห่ม

วัดทุ่งป่อเป้า

วัดหนองละคร

วัดเจดีย์ขาว

อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน

กลุ่มสืบหอดำราในการผลิตยาสมุนไพร

- ลำพูน
ชมรมหมอพื้นบ้านหริภุญชัย อำเภอป่าซาง
รพ.ลี
- กำแพงเพชร
ชมรมการแพทย์แผนไทยจังหวัดกำแพงเพชร วัตถุประสงค์บาง
การรักษาแบบเหยียบเหล็กร้อนบ้านลานดอกไม้ ตำบลลานดอกไม้
อำเภอเมือง
ป่าสมุนไพรอุทยานแห่งชาติคลองลาน (เกาะร้อย)
ป่าสมุนไพรแม่ระกา (พรานกระต่าย)
ป่าสมุนไพรอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า (กิ่งอำเภอโกสัมพีนี)
- ตาก
วัดดอนแก้ว
สำนักสงฆ์อุดมสุข (ชมรมการแพทย์แผนไทยจังหวัดตาก)
วัดโพธิ์
รพ.แม่สอด
- อุทัยธานี
วัดหนองหญ้า nang
รพ.หนองฉาง
- สุโขทัย
เขาลอง
ชมรมแพทย์แผนไทยสุโขทัยราชธานี
รพ.สวรรค์โลก
- นครสวรรค์
ศูนย์สุขภาพแผนไทย (ศูนย์ฯ สุขภาพภาคประชาชน ภาคเหนือ)
ชมรมการแพทย์แผนไทยจังหวัดนครสวรรค์
รพ.บรรพตพิสัย
สวนป่าสมุนไพร อ.เก้าเลี้ยว
เขาแม่वंก / เขแม่กระทู้ / เขาลอง

- พิจิตร ชมรมผู้สนใจสมุนไพรอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
รพ.สมเด็จพระยุพราชตะพานหิน
สสอ.บางมูลนาก/ สสจ.พิจิตร
- พิษณุโลก วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จ.พิษณุโลก
มหาวิทยาลัยนเรศวร
รพ.บางกระทุ่ม
วัดทองกลาง
- น่านรพ.ท่าวังผา
วัดอรัญญาวาส
วัดพญาวัด
- เพชรบูรณ์ เขาค้อทะเลพูล
- อุตรดิตถ์ ชมรมการแพทย์แผนไทยจังหวัดอุตรดิตถ์
สมาคมแพทย์แผนโบราณส่วนภูมิภาค อ.พิชัย

เครือข่ายภูมิปัญญาด้านสุขภาพ

17 จังหวัดภาคเหนือ

1. เชียงราย	168 คน
2. เชียงใหม่	876 คน
3. แม่ฮ่องสอน	294 คน
4. ลำพูน	170 คน
5. พะเยา	591 คน
6. น่าน	197 คน
7. ลำปาง	517 คน
8. แพร่	286 คน

9. ตาก
10. สุโขทัย
11. กำแพงเพชร
12. อุตรดิตถ์
13. พิษณุโลก
14. เพชรบูรณ์
15. พิจิตร
16. นครสวรรค์
17. อุทัยธานี

เวทีสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่เฉพาะประเด็นภาคเหนือ

- เวทีคณะกรรมการจัดสมัชชาภาคเหนือ

วางแผนและติดตามงาน

เตรียมงานวันที่ 5 ก.ค. 2546

ทีมประเมินผลก็เครียด
เอ.....จะประเมินอย่างไร?

เวทีสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่/เฉพาะประเด็นภาคเหนือ

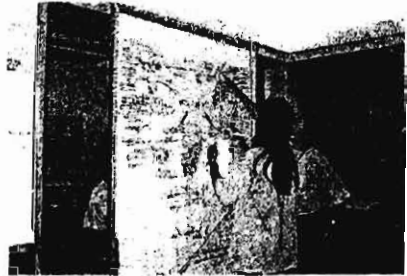
- เวทีระดับจังหวัด

ประเด็น "การเกษตรเพื่อสุขภาพ"

ประเด็น "การแพทย์แผนไทย"

อซากให้ทำอะไรเออะแยะเลย อะโรยู่อันคับหนี่งนะ.....

เวทีสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่/เฉพาะประเด็นภาคเหนือ

- เวทีสังเคราะห์ข้อมูล สมัชชารวม 17 จังหวัดสู่เวทีภาคเหนือ 21-22 มี.ย. 2546

ส่วนหนึ่งของกลุ่มประเด็น การเกษตรเพื่อสุขภาพ

ส่วนหนึ่งของกลุ่ม การแพทย์แผนไทย

รวมพลังทีมนักวิชาการภาคเหนือ

"ร่วม สังเคราะห์ข้อมูล/ผสมผสานข้อมูลเชิงวิชาการ"

เพลงสุขภาพของแผ่นดิน

แผ่นดินไทย คือที่อาศัยยืนนาน
แม่ไพศาลกว้างไกลหลากหลายท้องถิ่น
คนทุกคนคือคนไทยบนแผ่นดิน

ทุกชีวิตต่างหวังมีสุขภาพดี
จากส่วนกลางกระจายอำนาจไกล
สู่จุดหมายแก้ไขปัญหาทุกที่
พัฒนาดวงใจกันสามัคคี
เพื่อสุขภาพดี สุขภาพคนไทย ในแผ่นดิน

ทุกคนคือผู้ร่วมสร้างสรรค์ (ช้า)
ทุกองค์กร จับมือประสานความคิด
เร่งเรียนรู้เพื่อดูแลรักษาชีวิต
ประชาคมรวมจิตมีอำนาจร่วมกัน
สุขภาพดี อำนาจมี ความสำคัญ
แผ่นดินคงมั่นด้วยประชาพร้อมสมบูรณ
สาธารณสุขกระจายความสุขเพิ่มพูน
ช่วยกันเกื้อกูล อุดมการณ์ ประสานร่วมใจ

พิมพ์ที่ หจก. วิทยุโลกเปเปอร์ แอนด์ ซัพพลาย
1/20 ถ.บรมไตรโลกนารถ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก
โทร. 055-225037, 219783, 219784

สมัชชาสุขภาพ คือ เวทีสาธารณะเพื่อการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง
เรื่องสุขภาพของบ้านเรา

สมัชชาสุขภาพ

อะไรหน่า ???

ข้าไม่แดงได้จิ้น

ดีอย่างนี้ลุง

สมัชชาสุขภาพ หน่า เป็นที่ที่เขาจัดขึ้น
เพื่อให้ชาวบ้านอย่างเรา ๆ มีโอกาสไปช่วงกัน
คิด ช่วงแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพ ร่วมกับนักวิชาการ
อย่าง ครู หมอ อาจารย์ แล้วยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ
ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ มาด้วยนะ อย่าง ผู้ว่าฯ อบต.
อบจ. เทศบาล เกษตรจังหวัด ลส. อะไรงี้
เวลาไปสมัชชาสุขภาพนะลุง เราต้องบอก ต้องพูด
ให้เขารู้ว่าเราคิดงี้ไง เห็นงี้ไง แล้วมันแก้ไข
ปัญหานั้นงี้ไง ถึงจะทำให้เราไม่
สบายตัวสบายใจ บ้านเมืองน

ห้องสมุด ๓๐๐ ปี เศษ พริ้งพวงแก้ว

00004525

จัดทำโดย คณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพ ภาคเหนือ